

Mak Kiañiŋ Balan

Kianying Balang Gospel of Mark

This Bible is copyrighted by Pioneer Bible Translators (pbt.org) and is produced at cost by the Digital Bible Society (dbs.org). This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

This Bible, and many others, are available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

MAK

Jonon wulu sivileve

(Matyu 3.1-2 na Luk 3.1-9 na 3.15-17 na Jon 1.19-28)

1 Jisas *Krais** Gotkik fakik wulu anafu kavila.
² Katik *Aisaia** galavale balañjikin Gotkik mangik malañmi sivileve. Wun moleve buk kumbañile yila wulu kavik tonma, "Gotin kavik galava, 'Biiye, ñin dakik wulundi ñimañgapale yetik balañjik apisukuve ga ñi-mama wandefop, dakik mai bambavañga.

³ Muñungumbañi yetik balañjikin towok sivitva, "Gasak Wakinkik mai bambave, wokok mase mfaviliñjiwi." ' ' "

⁴ De, Jonon muñungumbañik yinimeve. Kaukatik balañju mañamik ga bumñilali wun. Jonon kavik yikali yikali galaveve, "Juñjuñama anafak yive suwi. Suwindi ñin be mañamik ga bumbapa. Kavik pavindi Gotin bikik yaka wulu bikik safumbatik mandive ka sivilapayi. Valambapa." ⁵ De, wunutuk yinji yinjalali Juta galavale distrikile balañju wofopti Jerusalem galavale sititile balañju wofopin. Valan bikik yakavik pañjalilile wulu sivilevendi Jonon vala ga bumbeve Jordan galavale mañamguanik.

⁶ De, Jonon kamel † dumbindi paveve watañ wokok safutuk kuwilali. Jak mfiſakti paveve dika kilikilali dauwutuk. Wun kusinandi manañu jinjalali. ⁷ Wun kavik galaveve, "Ñakik pitikti juñjuñama matikakaliwale balañjikin yinimama pindañ. Ñin yakakatik balañjik, kapekandi apitititve wokok gambingitile sutile ginda tokoivalen ka balakapayi. ⁸ Ñin be mañamik ga bumba, kape wun be *Gotkik Sulakti** ga bumbapa."

Jonon Jisas mañamik ga bumbeve

(Matyu 3.13-17 na Luk 3.21-22)

⁹ De, Jisasilin Nasalet galavale watikile. Nasaletin Galili galavale distrikile avit. De, Jonon balañju mañamik ga bumbeve valundi Jisasilin yetik vandi Nasalet valambe yinimeve Jontik. Kape, de, Jonon wunu mañamik ga bumbeve, Jordan mañamguanik.

¹⁰ De, Jisasilin mañami alikivevekandi, de, wun wuleve fiingalin atavikivendi *Gotkik Sulakin** wunutuk walimingo bumbeve. ¹¹ Bumbevendi fiingati yetik mangikin kavik galaveve, "Du ñakik ñin miliwale fak. Ñakik kumbañin du towok miliwa."

Satanin Jisas ta muwove

(Matyu 4.1-11 na Luk 4.1-13)

¹² De, *Gotkik Sulakin** Jisas apisukuve ga ñimeve yetik muñungumbañik. ¹³ Wun kaukatik 40 valu toneve. Kavila valundi *Satanin** wunu yikali yikali ta muwove yaka wulu ga pavañga. Wun muñugumbañile jakalindi tonevendi Gotkik luasamban sulun wunutuk anafak wulu ñime pañimeve.

Jisasilin pavileve wokok wulu Galiliti

(Matyu 4.12-17 na Luk 4.14-15)

¹⁴ De, yila balañjun Jon wuwu muñjimik suwove. Suwovendi Jisasilin Galilitik ñimeve. Ñimevekandi Gotkik wulu anafu sivileve. ¹⁵ Wun kavik galaveve, "De, mfimi-maneeve valin kamfu. Yila balañjun Got lolomik tonapa. Kapendi juñjuñama anafak yive. Gotkik wulu anafu yive suwi."

Jisasilin balañju angataseñ yiveve wunu vañjenmanga

(Matyu 4.18-22 na Luk 5.1-11)

¹⁶ Jisasilin Galili galavale mañamguan vevekatik ñimevekandi wuleve wuñgiakti wufaka, bikik wuñga Saimondi Andru. Valan ginđi yesiña kolowove, mañamguanik. Valan valu valu yesinandi bikik moni miñakavik yinjalali. ¹⁷ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Ñunu vañjenme ñime. Ñin be apikakalaiyapa yesiña kolokvale danđi balañju miyakavik ga yivañga." ¹⁸ De, valan kepat bikik giña valambevekandi wunu vañjenme wakan ñimeve.

¹⁹ De, yika ñimevekandi, ñaikikfak, wun wuleve yetik wuñgiakti wufaka, Jemsindi Jon, †† Sepetikik fu. Valan bikik bali kumbañi giña yika waingeeve mfindiñeve.

²⁰ De, wun vala galaveve, kapendi valan bikik wañ bali kumbañik valambeve, bikik luasamban balañjundi. Valambevekandi valan Jisas vañjenme ñimeve.

Jisasilin yetik yakakatik sulak sañjañeve

(Luk 4.31-37)

²¹ De, Jisasilin wokok guñgundandi Kaperneam galavale watikik ñimeve. Ñimevekandi, de, *Yisi Tonimbale Valundi** *Sa Wamik** ñinji lolo mfititi mfititi sivitali Jisasilin. ²² De, katik watikile balañjun wokok mfititi-wale wulu biimbii bikik kumbañin yikali yikali kambekeve. Wun *Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjulungo**

† Kamelkik piksa pes 43 tonma.

†† Katik mañamik ga bumbale Jonin, wun Sakaraia galavale avitkik fak toneve. Luk 1.8-25 wutve.

ava sivitve. Wun gasak pitikie wulukok wakiningo sivi-tali.

²³ De, yetik ñaikik vandi yetik avitin toneve katik Sa Wamik. Yetik sulak yakakatikin wunutuk dundumiive toneve. ²⁴ Kapendi wun kavik jon galaveve, "Jisas, du Nasaletile avit. Din gitik we pavaŋga pave yinjima, ñetik? Din ñe yakai yakai ga tonmaŋga pave yinjimala? Nin du juŋava. Du Gotkik anafawali."

²⁵ Kape Jisasilin wunu apikakambeve. Wun kavik galaveve, "Maŋgik valambe! Wunu valambe dalaŋime!" ²⁶ De, katik sulak yakakatikin katik avit ga nanam-bevekandi towok ga jonovekandi wunu valambe ñimeve.

²⁷ De, balañju wofopkik kumbaŋgin kambekeve. Valan busuak kavik sivileve, "Kasik gitik we? Kuŋgu wulu sivitva, wun. Wokok maŋgikin pitikie. Kapendi sulak yakakalen wokok maŋgik biye pava." ²⁸ De, afindafinda katik wun paveve wulu Galilitile mita mita wofop ñimeve.

Jisasilin Pitakik wuŋaŋi mfakambewi malikivendi anafak ga toneve

(Matyu 8.14-15 na Luk 4.38-39)

²⁹ Valan *Sa Wami** salavevekandi Jisasilin Saimondi Andrukik mfotok ñimeve, Jemsindi Jondi. ³⁰ De, Saimonkik wuŋaŋilin maliwi yokowi toneve safulun kukuleve. De, kape, de, valan sivileve Jisasitik, wokok mamalik. ³¹ De, Jisasilin wunutuk ñimeve, wokok kilik mfove mfakambekevendi wokok mamalikin valambeve katik me. Kape, de, wun kambekevekandi jeñjek masiveve valatik.

Jisasilin balañju sakimbaŋ anafu ga toneve

(Matyu 8.16-17 na Luk 4.40-41)

³² *Yisi Tonimbale Valin** balakevendi, katik mfunum, valin mfatanimbevendi, katik watikile balañjun Jisasitik malaŋive maliwale balañju wofop, sulak yakakale dundumiiveve balañju wokok. ³³ De, katik watikile balañju wofopin katik mfotok lova salava pavale mai mfakuŋguŋmi toneve. ³⁴ Kapendi Jisasilin mamalu mamalu maliwale balañju wusandaŋ anafak ga tonevekandi sulak yakakale wusandaŋ sañjaŋeve. Kavila sulak yakalen Jisas juŋaveve. Kape wun sulak yakakale kavik apikakambeve, "Ben wulu sivitvandu."

Jisasilin Galiliti ñimeve

(Luk 4.42-44)

³⁵ De, watvit, gasak wukan vaŋ, Jisasilin kambewi yetik balañju miñakik mitik ñimeve kukuñeve. ³⁶ De, Saimonin wunundi wakan toneve balañjundi ñimeve mamfoveve, Jisas. ³⁷ Mamfovilevekandi kavik galaveve, "Wofopin du mamfova!" ³⁸ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, "De, amban yila vevekatik tonmale watatik ñimama, nin Gotkik wulu sivitvaŋga. Nin katik juñjuŋamandi yinjimeve." ³⁹ Kapekandi wun Galilitile mita mita

wofop ñimeve. Ñimevekandi *Sa Wumbi** kumbaŋgiti nin loveve. Lovevekandi Gotkik wulu sivilevekandi sulak yakakale sañjaŋeve.

Jisasilin yetik andivili safu jivale mamalikiye avit anafak ga toneve

(Matyu 8.1-4 na Luk 5.12-16)

⁴⁰ De, yetik andivili safu jivali mamalikiye balañjikin Jisasitik ñimeve gambaŋgi mfaiyimutve apititilevekandi kavik galambalambaneve, "Din nunu anafak ga tonmaŋga pave miliwalen, din balakapa."

⁴¹ De, Jisasilin wunu balambanevekandi kilik mandivevekandi wunutuk kavik galaveve, "Nin kavik miliwa. Din anafak tonme." ⁴² De, kepat katik andivili safu jivale mamalikin wunu valambeve, kape wun anafak toneve. ⁴³ De, Jisasilin wunu apisukuve towok galaveve, ⁴⁴ "Din waiŋgeve. Din kavila wulu sivitvandu yetik balañjiktik. Kape dalaŋime dakik safu apikasilimfu Gotkik *Gasak Wamile Wakundutuk**. De, *Mosesilin** anañ anañ bikik anañkik wuŋgasutuk galaveve yila lua masivaŋga kasik mamalik maliwale balañjukok sulakin anafak ga tonmaŋgapale. Din kavila lua malaŋmi masive kavila wakundutuk yila balañjutuk ga wutve juŋavaŋga."

⁴⁵ Kape katik avitin ñimeve galaveve balañju wofoptik. Kavila wulu mita mitatik ñimeve galaveve, wun. Kape Jisasilin yetik watik avik ñimeve lovapa, sipalati. Wun muñuŋgumbaŋjik tonevendi mita mitatile balañjun wunutuk ñimeve.

Jisasilin yetik

kiliandi gambaŋgi yakakalekik balañjik mfapindimbe anafak ga toneve

(Matyu 9.1-8 na Luk 5.17-26)

2 De, muñuŋgubaŋñi tonevekandi Jisasilin Kaperneamik yika ñimeve. Kapendi yila balañjun sivileve, "Jisasilin wokok mfotok tonma." ² Biyevekandi balañjun wusandaŋin wokok mfotok yinjimeve. Kapekandi balañju sakimbaŋ vaŋin gifutupeve. Mfoton apimomowovendi yilan mfot lova salava pavale mai makolowove. Kape, de, Jisasilin valatik Gotkik wulu sivileve.

³ De, valan yetik kiliandi gambaŋgin siŋgineve balañjik Jisasitik malaŋive. Yila balañju aŋgataseñeñ wunu palasakik suwi malaŋive. ⁴ Malaŋivekandi ta wuleve, mfoton apimomowove. Ta wulevekandi vaviki kive mfot wunambinik vaŋile ñisemik malaŋkiveve. Malaŋkivevekandi Jisasilin toneve mit wofop wofop yetik kutak mfamandaŋeve valan. Mfamandaŋevendi mfot kumbaŋjik palasaktiika apikukuwo ga bumbeve.

⁵ De, Jisasilin kavik wuleve, bikik juñjuŋamalin kavik toneve, "Jisasikik pitikin gasak kasik balañjik anafak paviliyapa." Wulevekandi wun kavik galaveve, "Ñakik wufaka, nin dakik yaka wulu dakik safutuk mandive ka sivilapayi. Nin anañ valambale."

⁶ De, yila *Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun** yisiwi toneve Jisasindi. Valan bikik kumbangiti kavik junaveve, ⁷ "Kasik balañjikin wun kavik aipandi sivitva? Wun wokok wuŋ ñaikik malaŋkiva. Wun kavik junava, wun Gotonŋo tonma! Gotin wun wusuak ñaikik pava kavik, balañjukok yaka wulu valamba.

⁸ Kavila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun kavik junavevendi, de, kepat Jisasilin wokoki bikik juñjunamavi wuleve. Kapekandi wun valatik kavik galaveve, "Ben bikik kumbangiti kavik aipandi junava? ⁹ Kasik kiliandi gampingin singineve balañjiktik avik sivilapa, ñin? Kavik waingeve sivilapati, 'Ñin dakik yaka wulu dakik safutuk mandive ka sivilapayi. Ñin anañ valambale.' Kavik waingeve sivilapati, 'Din kambewi, dakik palasak yive dalañime.' ¹⁰ Kape ñin be apikakalayapa, Balañjikik Fakin yaka wulu valambangapale pitikin kasik mañjikatik tonma."

Kavik sivilevekandi wun kavila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañju valambevekandi katik kiliandi gampingin singineve balañjik wulevekandi kavik galaveve, ¹¹ "Ñin dutuk sivitva, kambewi, dakik palasak yive, mfo-tok dalañime."

¹² Kapekandi katik avitin kambevekandi wokok palasak yive salaveve, balañju wofopkik sipalati. Kapekandi bikik kumbangin kambekevendi valan Got apikileve. Valan kavik galaveve, "Anañ amban kavik tonmale wulu ava wutve."

Jisasilin Livai galaveve

(Matyu 9.9-13 na Luk 5.27-32)

¹³ De, Jisasilin yika ñimeve mañamguan vevekatik. Ñimevendi balañju wofopin yini yini makolokilali wunutuk. Kapendi wun valatik yikali yikali mfititiwi sivileve. ¹⁴ De, wun ñimevekandi wuleve, Livai galavale avit. Wun Alfius galavale avitkik fak. Livaisin yisiwi toneve yetik takis yivaŋgapale mfotok. Jisasilin wunutuk kavik galaveve, "Ñunu vañjenme ñime!" Kape, de, Livaisin kambevekandi Jisas vañjenme ñimeve.

¹⁵ De, Jisasilin Livaikik mfotok ñimevekandi yisiwi jeñjek jiveve. Takis yivaŋgapale balañju gasakamananđi yaka wulu pavale balañju gasakamananđin yisiwi toneve, Jisasindi wokok guŋgundandi wakan. Vala wusan-danđin Jisas vañjeneve.

¹⁶ De, yila *Gotkik Wulu Kumbangikik Balañju**, valan *Farisitile** autu toneve, valan wuleve Jisasilin yisiwi jeñjek jiveve yila yaka wulu pavale balañjundi yila takis yivaŋgapale balañjundi. Kapekandi valan wokok guŋgundatik kavik kombiyeve, "Takis yivaŋgapale balañjundi yaka wulu pavale balañjundi Jisasilin jeñjek aipaŋga jiva?"

¹⁷ De, Jisasilin kavik biyevekandi valatik kavik galaveve, "Anafak tonmale balañjun doktatik ka ñimi. Kayi. Maliwale balañjun ñaikik doktatik ñima. Miñakavik ñin anafak wulu pavale balañju jonđmi ga yinđmaŋga ava yinđime. Kayi. Ñin yaka wulu pavale balañju jonđmaŋga yinđimeve."

Jisasilin jeñjek kakambale wulu sivileve

(Matyu 9.14-17 na Luk 5.33-39)

¹⁸ De, yila valundi Jonkik guŋgundandi *Farisitile** autun jeñjek wofop kakambeve. Ava jive. Kape, de, yila balañjun Jisasitik ñime kavik kombiyeve, "Jonkik guŋgundandi Farisitile autukik guŋgundan jeñjek kakamba. Ka jivi. Kape dakik guŋgundan jeñjek ka kakambi. Valan jeñjek jiva. Aipaŋga jiva?"

¹⁹ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Me yivapale vitik ñimale balañjun jeñjek kakambala, katik me yivapale avitin valandi tonma? Kayi. Wun valandi tonmalen valan jeñjek ka kakambi. ²⁰ Pindaŋ yila balañjun katik avit malaŋapa. Katik vandi valan jeñjek kakambapa."

²¹ De, Jisasilin yila wulu kavik galaveve, "Yila balañjun yetik anikik watan yindaŋ yive yetik pilik watanđile guan mfindinmalen, wun pindaŋ andakambindi mfapetanđmi pilik watan ga pitiwikapa. Pitikivakandi katik guanin gasak tonapa. Kapekandi balañjun kavik ka pavi."

²² De, Jisasilin yila wulu kavik galaveve, "De, balañjun anikik wain mañam yañjik jak mfisakik ka fulapayi. † Kavik pavalen wun gifimbe kivakandi pitiwiki wain mañamin salave sakapa. Kape jak mfisakin yakakatik tonapa. Kayi. Anikik wain anikik jak mfisakik fulapa."

Jisasilin Yisi Tonimbale Vakik wulu sivileve

(Matyu 12.1-8 na Luk 6.1-5)

²³ De, yetik *Yisi Tonimbale Vandi** Jisasilin yetik wit mandivale balam kumbaŋik ñimeve. Wunundi wakan ñimeve wokok guŋgundan wit mavi vekeve. ²⁴ De, yila *Farisitile** autun wunutuk kavik galaveve, "Valan kakambale wulu Yisi Tonimbale Vandi aipandi pava?"

²⁵ Jisasilin valatik kavik sivileve, "Devitin anañ paveve wulu moleve anañ anañ, yetik balañjikin. Ben katik momotva ava wuleka? Wunundi yila balañjun yatanđin gunan tonene. Valan jeñjekin miñakik. ²⁶ Katik vandi Apiatalin Gotkik *Gasak Wamile Gasak Gia Wakin** toneve. *Devitin*Gasak Wamik** ñimevekandi katik Gotkik makitik mandivale bret jiveve. Katik Gasak Wamile Wakundun busuak ñaikik jivale bret. Yila balañjun ka jivi, kakamba. Kape Devitin jive masiveve wunundi wakan ñimeve balañjutuk."

²⁷ Jisasilin kavila Farisitile aututik kavik sivileve, "Gotin Yisi Tonimbale Va mandiveve balañju anafak ga tonmaŋga. Kape Gotin balañju ava mandive Yisi Tonimbale Va anafak ga tonmaŋga. ²⁸ Miyakavik *Balañjikik Fakin** Yisi Tonimbale Vakik Gasak Wakin tonma."

Jisasilin Yisi Tonimbale Vandi yetik avitkik kilik anafak ga toneve

(Matyu 12.9-14 na Luk 6.6-11)

3 De, Jisasilin yetik *Sa Wamik** yika loveve. Lovevekandi ñaikik kilik sisinđilufukik avitin toneve,

† Anañ valan kavik paveve, valan yetik jak mfisak yivevekandi yila mfindinevekandi wain mañam suwove.

katik Sa Wamik. ² Katik Sa Wam kumbanjile balañjun Jisas wutve jileve. Wun katik avit anafak ga tonapati Yisi Tonimbale Vandi. Kavik pavalen valan wulu mandive sivitvanga junjaveve wunutuk.

³ De, Jisasilin katik kilik sisingilifukik avitik galaveve, "Din kaipatik njime." ⁴ Jisasilin valatik kavik kombiyeve, "Yisi Tonimbale Vandi ala wulu kakamba, ala wulu anafak tonma? Wulu anafu pavati, yaka wulu pavati? Balañju anafak ga tonmati, balañju matve ga singin-mati?"

Kape valan wulu ava sivitve. ⁵ De, Jisasilin vala jitve van jilevekandi wokok kumbanjin akalakive. Bikik kumbanjin yakakale toneve. De, Jisasilin wokok kumbanjin akalakeve. De, wun katik avitik sivileve, "Din dakik kilik apipiliñjiwi." De, Wun wokok kilik apipiliñjiwevekandi anafak toneve.

⁶ Sa Wami salavevekandi kavila *Farisitile** autun *Herotkik** autundi mfakungumove, Jisas ga singin-mangapale wulu ginambeve.

Balañju gasakamanaj manjanguan vevekatik mfakungunove (Luk 6.17-19)

⁷ De, Jisasilin wokok gungundandi Galili manjanguanik njimeve. Distrik Galilitile balañjun wusandanjan wakan njimeve. Distrik Jutatile balañjun wakan, ⁸ siti Jerusalemile balañjun wakan, distrik Idumeatile balañjun wakan, manjanguan Jordan angindanjile balañjun wakan njimeve. Siti Tair vevekatilendi siti Saidon vevekatile balañju wusandanjan wakan njimeve. Valan wokok wun paveve papava biyevekandi wunutuk njimeve.

⁹ Jisasilin wokok gungundatik galaveve yetik bali vevekatik malanjmi mandivanga, kavila balañju wusandanjan wunu towok gifutupandu. ¹⁰ Wun balañju wusandanjan anafak ga toneve, kapendi maliwale balañju wofopin wunu gifutupeve, wunu mfovanja. ¹¹ De, balañjutuk mamalik masivale sulak yakakale, valan Jisas wulevekandi, valan Jisasikik makitik kumu filevevekan-di kavik jonjmi galaveve, "Du Gotkik Fak." ¹² Jisasilin apikakambe sivileve, "Ben njunu sivitve masivandu."

Jisasilin 12 autu akakalawove Aposel ga tonmanga (Matyu 10.1-4 na Luk 6.12-16)

¹³ De, Jisasilin lamik kivevekandi, wun milikive balañju wun kañinjeve. Kapendi valan wunutuk njimeve. ¹⁴ Wun 12 autu akakalaveve wunundi wakan tonmakandi apisukuvanja Gotkik wulu sivitvakandi ¹⁵ sulak yakakale sañjanmangapale pitik yivanja.

¹⁶ Kavila 12 autokok wunja kavik tonma: Saimon, Jisasilin yetik wun galaveve, Pita. ¹⁷ Sepetikik fak Jemsindi wokok wufaka Jon. Kavila alawiñ wun yetik wun kavik galaveve, Boanerges. Ambikik balañdi katik wunjkik asik kavik galava, bambalandunungo fu. ¹⁸ Yila balañju Andrundi Filipti Bartolomyundi Matyundi Tomasindi yetik Jems, Alfusikik fakti Tatusindi yetik

Saimon, Selotile † balañjikti ¹⁹ Jutas Iskariot. Jutasilin mamatutuk Jisas kindinmi suwapale fak.

Yila balañjun galaveve Jisasilin Belsepulkik pitikti wokok wulu paveve (Matyu 12.24-32 na Luk 11.14-23 na 12.10)

²⁰ De, Jisasilin wokok mfotok njimeve. Njimevendi balañju wusandanjan yika wunutuk njimeve mfakungunove. Kapendi wun wokok gungundandi jeñjek akafayi jivapa? ²¹ De, kavik biyevekandi wokok ñinandi janjan wunutuk yinjeve, wunu wuvanga. Valan kavik galaveve, "Wun nanambakandi tonma, kaukatik."

²² De, yila Jerusalemile *Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun** wunutuk njimeve. Valan kavik galaveve, "Katik Belsepul galavale sulak yakakatikin wokok kumbanjik tonma. Kapekandi wun katik sulak yakakalekik gasak wakinkik pitikti yila sulak yakakale sañjanmi."

²³ De, Jisasilin vala yinjanja galaveve. Yinjevendi wun apikamule wulu kavik sivileve, "*Satanin** Satan avik sañjanapa? ²⁴ Njikik lomin ginjani mativavevekandi yipatili balañjun yipatili balañjundi min njilik tonma, kavik pavalen katik lomin anafak ka tonapayi. ²⁵ De, njikik mfotile balañjun min njilik tonmalen valan anafak ka tonapayi. ²⁶ De, Satanin wokok gungundandi ginjani mativavili min njiliwalen, valan ka sambitve tonapayi. Wun miñakik tonapa.

²⁷ De, yetik fumafumin katik gasak pitikie balañjikik mfotok yatangan ka lovapayi, lua fombanja. Wun wande-faka kilwi balawi, lovama, lua fombanja pave.

²⁸ Njin betik wulu vanja galava, balañjun Gotkik wulu anafu yive suwandi, Gotin kavila balañjukok yaka wulundi Got mayawale wulu bikik safumbatik ka mandive sivilapayi. Valambapa. ²⁹ Kape yetik balañjikin Gotkik Sulak mayawalen, Gotin katik yakakatik wulu ka valambapayi. Wokok yaka wulu valu valu tonjima-ma."

³⁰ Kavila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun anañ kavik sivileve, "Wun wokok kumbanjik yetik sulak yakakatikin tonma." Kapendi Jisasilin kavila wulu sivileve.

Jisasikik womendi wufakali nanafat? (Matyu 12.46-50 na Luk 8.19-21)

³¹ De, Jisasikik womendi wufakalin yinjevekandi tatangatik sambilevekandi yetik balañjik apisukuveve Jisas ga salavanga pave. ³² Balañju sakimbanjan wunundi yisiwi toneve. Valan wunutuk sivileve, "Dakik womendi wufakali tatangatik tonma. Valan du salavanga galava." ³³ De, Jisasilin kavik kombiyeve, "Njikik womendi wufakali nanimba?" ³⁴ Wun kavila wunundi yisiwi toneve balañju jolonjevekandi kavik galaveve, "Njikik womeandundi wufakalin kavila. ³⁵ Gotkik wulu pavale

† *Watik gaveka. Yila balañjun kavik galava, kavila Selotile balañjun Romile gavman valambangga milikeve.*

balañjun ñakik wufaka, ñakik sami, ñakik wome tonma.”

Jisasilin balamik jeñjek mandivangpale wulu apikamule sivileve

(Matyu 13.1-9 na Luk 8.4-8)

4 De, balañju gasakamanaj Jisasitik yika ñime mfungunjove mfanik, kapendi Jisasilin wulu mfititiwi sivileve Galili manamguan avaki. Kape, de, wun balinik valape yisiwove manamguanik. De, wofopin sinasinj mokalowove. ² Wun yila wulu gasakamanaj apikamule sivileve, valatik.

De, kavik mfititiwi sivileve, ³ “De, biye. Yetik avitin wit mavi mandiveven masoinjimeve, wokok balamik. ⁴ De, wun miyakavik masoinjimevendi yila wit mavi masi kumuwovendi wanjan ñime jiveve. ⁵ De, yila wit mavi yetik mindimin vilekik toneve mañjikatik kumuwove. Gasakamanaj mañju miñakik mitik kumuwove. Kape, de, valan kepat pambi takeve. ⁶ Takevekandi valin sika-pavendi kepat aliyeve. Simbilin waingeve ava bumble, kape aliyeve. ⁷ De, yila wit mavi yisakik wulakin gin-ganik kumuwove, kapendi katik wulakinin vaiyendonjevendi kavila witin ava loñmi. ⁸ De, yila wit mavin mañjika anafakik kumuwove. Kapekandi kambewi gasak tonevekandi yila ñaikik ñaikikin 30 loñeve, yila ñaikik ñaikikin 60 loñeve, yila ñaikik ñaikikin 100 loñeve. Wofopin miyakavik loñeve.” ⁹ Kapekandi wun kavik sivileve, “Tuandukok balañjik mikinim biyanggale.”

Jisasilin aipandi apikamule wulu sivileve

(Matyu 13.10-17 na Luk 8.9-10)

¹⁰ Jisasilin wokok gungundandi ñaikik yika tonevendi, yila wunundi wokok 12 gungundandi toneve balañjun wunutuk kavila apikamule sivileve wulu kombiyeve.

¹¹ Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben yivale Gotkik lomile fombale wulu, kape yila balañjun ava yive. Apikamule sivitvale wulu katik ñaikik biya, valan.

¹² Kapekandi valan yatangin jiñjit tonma, kape ka wuti. Yatangin biimbii tonma, kape ka junjavi. Valan kavik pavalen junjunamavi anafak yivakandi Gotin bikik wulu yakakale bikik safumbatik mandive ka sivilapayi. Valambapa. Kape kavik ka pavi, valan.”

Jisasilin katik wit mavikik wulukik asik sivileve

(Matyu 13.18-23 na Luk 8.11-15)

¹³ De, Jisasilin kavik kombiyeve, “Ben kasik apikamule sivitvale wulukik asik ka junjavalala? Ben apikamule sivitvale wulu wofopkik asik avik junjavapa? ¹⁴ Katik wit mavi mandivale avitin wun Gotkik wulu mandiva.

¹⁵ Katik masi kumuwole wit mavi kavik tonma, Gotkik wulu sivitvale mitik yila balañjun wokok wulu biya, kape Satanin afindafinda ñime diwa, katik valan biyale wulu. ¹⁶ De, miñakavik, kavila wit mavin yetik mindim vilekik tonmale mañjikatik kumuwa. Valan kavik ton-

ma, yila balañjun Gotkik wulu biyakandi afindafinda yive vavalawa. ¹⁷ Kape valan simbili miñakik bikik kumbangitik. Njasuak njasuak tonmale yila balañjun Gotkik wulu gilipakandi valatik yikali yikali yika wulu pavandi valan Gotkik wulu valamba, kepat. ¹⁸ De, miñakavik, kavila wit mavin yisakik wulakindakik mitik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biya. ¹⁹ Kape valan mañjikatile wulu wulu wofop towok junjawa. Moni pipiwandi yila lua yivanga miliwa. Kavila wulun wofop Gotkik mangik vaiyendonjemandi ka loñmi. ²⁰ De, miñakavik, yila wit mavin mañjika anafakik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biye yive mfovakandi loñmi, yila ñaikik ñaikikin 30 loñma, yila ñaikik ñaikikin 60 loñma, yila ñaikik ñaikikin 100 loñma.”

Jisasilin min gisakaivanga ka galavi

(Luk 8.16-18)

²¹ De, Jisasilin kavi kombiyeve, “Ben yisi tonmangapale min ginjigindi timbala? Kayi. Ben katik min mambat lolomik mandivala? Kayi. Ben mambat vilekik mandivala? Ye! ²² Anañ gisakaivale wulu wofopin wulapa. Anañ fombe tonmale wulu tatangatik tonapa. ²³ Tuandukok balañjik mikinim biyanggale.”

²⁴ Jisasilin valatik kavik sivileve, “Ben biyale mangik, ben mfove. Ben atik singak masivalen Gotin betik katik ñaikik singak masivapa. Kape Gotin betik yila wusandaj masivapa. ²⁵ Yetik balañjikin yila lua tonmalen, Gotin yika yila lua masivapa wunutuk. Yetik balañjikin lua miñakik tonmalen, wunutuk tonmale lua wokok, Gotin yivapa.”

Jisasilin katik wit mavin pambi tawale wulu apikamule sivileve

²⁶ De, Jisasilin kavik sivileve, “Gotkik lomín kavikijngo tonma, ñaikik balañjikin wit mavi balamik mandiveve.

²⁷ De, wun wukanda ñemñilalilekandi vasisu pañjalali, kape kavila valundi pambi tawi apikikiva, kape katik balañjikin katik apikikivale wulu ka junjavi. ²⁸ De, katik mañjikalin woven ga tawi pambi, de, pindaj durnjati loñmakandi, de, pindaj varj wokok mavi loñeve. ²⁹ De, kavila witin alivakandi singinma, kape balam wanjan ñima, yivanga pave. Wokok jeñjekin balawale.”

Jisasilin mastet galavale munjik wulu apikamule sivileve

(Matyu 13.31-32 na Luk 13.18-19)

³⁰ De, Jisasilin kavik sivileve, “Gotkik lomín gitik wosengo tonma? Amban gitik wulu apikamule sivilapa? ³¹ Wun munj mastet mavingo tonma. Katik mañjikatik mandivale, wun vivitka varj tonma. Yila mavi wofopin gasak. ³² Kape wunu mandive kambekuakile gasak varj, wokok yila gasak gu miliyanggale, kapendi yila wanjan muanja kawale wokok dindjngatik.”

Jisasilin apikamule wulu sivileve

(Matyu 13.34-35)

³³ De, Jisasilin yila kavik tonmale wulu wusandan valatik apikamule sivileve, bikik juñjunamatile gikilikik. ³⁴ Wun vala wofopti tonevekandi apikamule wulu ñaikik sivileve. Kape wun wokok guñgundandi ñaikindi tonevekandi, wun wokok wulu wofop matisivanmi sivileve.

Jisasilin galavevendi vivilimin valambeve

(Matyu 8.23-27 na Luk 8.22-25)

³⁵ De, katik vanile mfunum, valin mfatindimbevendi, Jisasilin wokok guñgundatik sivileve, "Amban angin-danrik govapa." ³⁶ De, valan katik mfakungunveve mfa valambe ñimeve. De, Jisasilin wandefaka balinik valape yisi mfititiwi sivileve. Kapekandi valan wakan valapevekandi ñimeve. Yila baliñan wakan ñimeve, wunundi.

³⁷ De, gasak vivilimin ñimandi pukapukalin gasak vanin kambekevendi balilin manam mfuleve. Gasak manam mfulevendi ñiliwanga pave. ³⁸ Jisasilin fufu kalanmi fop mandive ñembeve vimbati. Kape valan wunu matimfemembe sivileve, "Watpalañ, ñin sawulu junavala, amban singinapa!"

³⁹ Kapendi Jisasilin kambekuakave vivilim apivawi galavevekandi manam wokok kavik, galaveve, "Balawi! Biam tonme!" Kape, de, vivilimin miñakik, biam toneve manamin. ⁴⁰ Jisasilin wokok guñgundatik kavik sivileve, "Ben aipandi valaiva? Ben Gotkik wulu ava yive suwoka?"

⁴¹ De, valan towok valaveve. Valan bisak sivileve, "Wun nanafat? Wun galavandi vivilimndi manamin wokok mangik biye pava."

Jisasilin yetik balañjikik dundumiivale sulak yakakatik sañjanjeve

(Matyu 8.28-34 na Luk 8.26-39)

5 De, Jisasilin wokok guñgundandi manamguan angingandan goveve, katik Gerasa galavale mitik. ² Govevekandi balini alikivevendi, de, kepat yetik sulak yakakale dundumiivale balañjikin gumbiti salave ñimeve, Jisasitik. ³ Katik balañjikin gumbitik tonñilali. Yila balañjun wunu ta kilikeve. Senin ava balawi. ⁴ Valan anañ yikali yikali sendi gambingindi kilia kilikeve. Kape wun kiliatile sen gipitikevekandi gambingitile wokok gipitiwi pata pata ga kumuwove. De, balañju wofopin pitan miñakik wunu wuwangapale. ⁵ Vasisu wukanda wun gumbitik toneve, kape lambitik. Towok kolekilalilekandi wovene wovene wokok safu mapipilikeve, mundumundi.

⁶ Wun Jisas ganaingatik wulepakavekandi Jisasitik janjevekandi makiye danñi vandamfufu amandepewi bakti mañjikatik tanmi toneve. ⁷⁻⁸ De, Jisasilin wunutuk sivileve, "Kasik sulak yakakatik, ñin wunu valambe!"

De, katik balañjikin gasak pitikti jonmi sivileve, "Jisas, du Gotkik fak. Goton wusuak ñaikik tonma, Gasak Wakin. Ñin nunutuk gitik papa? Ñin dutuk Gotkik wunñi anggelenmi sivitva, ñin ñunu yakai yakai pavandu."

⁹ De, Jisasilin wunutuk kombiyeve, "Dakik wunñin nani?"

De, wun Jisasitik sivileve, "Ñaikik wunñin Kamañ. Ñen gasakamanañ." ¹⁰ Wun Jisas towok galambalambaneve vala sañjanmi yetik mitik ga ñimandu.

¹¹ De, vevekatik yetik lamik yila vilun sakimbanin jitoneve. ¹² Kavila sulun galambalambanme sivileve, "Ñe kavila vilutuk apisukuve. Ñe valatik ga love." ¹³ Kape Jisasilin apisukuve ga ñime loveve. De, valan katik balañjik valambe salavevekandi vilutuk lovevendi kavila vilu wofopin kambilimik jan bumble ñilikeve manamguanik. De, 2000-ingo ñiliwove.

¹⁴ Kape, de, kavila vilu mañjiñjiveve balañjun milevekandi sivileve, gia watikile balañjundi kaukatile balañjutuk. Kape, de, valan wofopin salaveve wulanja, katik paveve wulu, gitik wulu. ¹⁵ De, valan Jisasitik ñimevekandi katik kamañ sulu dundumiivale balañjik wuleve. Wun watan kiliwi Jisasindi yisitoneve. Wokok junjunamalin tukuakeve, kapendi kavila balañjun valaveve. ¹⁶ Kavila wutvale balañjun Jisasilin pavale wulu yila balañjutuk sivileve, katik sulak yakakatik dundumiiveve balañjikik wulundi katik vilukik wulu sivileve, valan. ¹⁷ De, kavila balañjun galambalambaneve Jisasilin bikik mañjika valambe ñimanja.

¹⁸ Jisasilin balinik valapanja pavevendi katik sulak yakakale dundumiivale avitin wakan ñimanja galambalambaneve Jisasitik. ¹⁹ Kape Jisasilin wunu kavik anggelenmi sivileve, "Ñin dakik mfotok dalanime, dakik balañjutuk sivitvanja kasik Gasak Wakinin du balambanme pavale wulu." ²⁰ Kape, de, katik avitin valambe ñime sivileve Dekapolis galavale distrikile balañjutuk. Wun Jisasilin wunutuk pavale wulu sivileve, kapendi balañju wofopkik kumbanjan kambekeve.

Jisasilin yetik singinmale alepti maliwale me anafak ga toneve

(Matyu 9.18-26 na Luk 8.40-56)

²¹ De, Jisasilin yika angingandan goveve alikivevendi balañju wusandan wunutuk mfakungunove manamguan vevekatik. ²² De, yetik *Sa Wamile** Jairus galavale gasak avitin Jisasitik ñimeve. Jisas wulevekan-di katik avitin Jisasitik gambingi mitik ñime mfaiyimitve apititilevekandi ²³ galambalambanme kavik galaveve, "Ñaikik alepin singinmanja pava. Ñin ñime kilik mandivanja. Kavik pavalen wun anafak tonapa, ka singinapayi." ²⁴ De, Jisasilin wunundi ñimeve.

Gasakamanañ balañjun wakan ñime wunu gifutupe ñimeve. ²⁵ De, ñaikik melin wakan ñimeve. Wun 12 yila valu wusandan ambala towok kakilali. ²⁶ Katik melin gasakamanañ doktalutuk ta ñilali. Kape valan wunu towok ga akalakeve kape wun wokok gasaka-

manan moni vala ta wusuwi valambeve. Kape wokok mamalikin ava valambe. Avan. Yika gasak toneve.

²⁷ Katik melin Jisasikik wulu biyeve kapekandi gasakamanan balañju gungani yinimeve Jisas pindani. Yinimevekandi wun Jisasikik watan mativiviñinjeve.

²⁸ Wun wokoki sivileve, "Nin wokok watan mativiviñinmalen, nin anafak tonapa, yika." ²⁹ De, kepat, wokok ambala matitikaleve. Wun junaveve wokok mamalikin wunu valambeve.

³⁰ De, kepat, Jisasilin kavik junaveve yila pitikin wunu valambe salaveve. Kapekandi, matiyokolowi sivileve, "Nakik watan nan mativiviñinma?"

³¹ De, wokok gungundan wunutuk sivileve, "Balañjun gasakamanan du gifutupa. Din aipandi galava, 'Nunu nan mativiviñinma?' " ³² Kape Jisasilin joloñeve wunu mativiviñinjeve balañjik wulanja.

³³ De, katik melin valaive pipikeve. Wun junaveve, wokok mamalikin wunu valambeve. Kapekandi Jisasikik makitik gambingi mfaiyimitve apititilevekandi wulu vanu sivileve. Wun wokok wulu wofop sivileve.

³⁴ De, Jisasilin wunutuk sivileve, "Nakik sami, din kavik junava, nin dakik mamalik ga apitandanmanjapale pitikin tonma. Katik juñjunamandi mamalik valambale, din. Din anafak dalan junanime. Din dakik mamalikin yika ka yivapayi."

³⁵ Valan kamfu sivit tonevekatik, katik bikik Sa Wamile gasak avitkik mfofile yetik avitin nime sivileve, "Dakik alepin anañ sinjinmale. Watpalañ gitik panja malanmanja? Ga tonme."

³⁶ De, Jisasilin bikik wulu biyulu gilipeve. Wun katik bikik Sa Wamile gasak avitik kavik sivileve, "Valaivandu. Nakik wulu yive suwi."

³⁷ De, wun balañju wofop angileñevekandi wun aliluanjan balañju ñaikik malaneve, Pitandi Jemsindi Jon, Jemsikik wufaka, kavila aliluanjan ñaikindi wakan nimeve. ³⁸ De, valan katik wamile gasak avitkik mfofile nimevekandi, Jisasilin kavik wuleve, yila balañjun jipala salaveve, kape yila balañjun towok yekeve. De, gasak dindingit paveve, valan. ³⁹ De, Jisasilin lovevekandi sivileve, "Ben aipandi gasak dindingit pandi pandi yewi? Wun ava sinjinme. Wun ñemba." ⁴⁰ Kape valan wunu sekeve.

De, wun vala wofop tatangatik sañjanjeve. Sañjanjevekandi katik alepkik womendi wandi wokok wunundi nimeve balañjundi katik alepin toneve mitik loveve. ⁴¹ De, wun katik alepkik kilik mfovevekandi galaveve, "Talita kum." Wun ambikik balanji kavik galava, "Kasik alepat, nin du galava, din kambewi!"

⁴² De, kepat katik alepin kambekevekandi makanimeve. Wun 12 krismas toneve. De, kavila balañjun wutve vilawiki pikiliyeve, towok pikiliyeve. ⁴³ De, Jisasilin valatik towok sivileve kasik wulu yila balañjutuk sivitve masivandu. Kavik sivilevekandi yila jeñjek katik aleptik masivanja galaveve.

Nasaletile balañjun Jisas gilipe ambikapeve

(Matyu 13.53-58 na Luk 4.16-30)

6 De, Jisasilin katik mit valambe nimeve wokok watikik. Wokok gungundandi wakan nimeve. ² De, katik *Yisi Tonimbale Vandi** wun *Sa Wamik** love mfititi mfititi sivileve. Wulu biyeve balañju wusandanjin pikiliye sivileve, "Kasik avitin kavila wulu akati yivale? Katik wunutuk tonmale gasak junjunamalin avik tonma? Kasik avitin kavila gasak pitikie wulu akati yivale? ³ Wun katik kilikvali. Wun Mariakik fak. Wun Jemsindi Josepindi Jutasindi Saimonkik wunjiak. Wokok samilu ambandi tonma." Kavik sivilevekandi, de, bikik kumbanjin akakalakeve, wunundi.

⁴ De, Jisasilin kavik sivileve, "Balañjun Gotkik mangik malañmi sivitvale balañjik akitva, kape wokok watik ñaikik valan wunu ka akitvi, wokok ñinjan wunu ka akitvi, wokok mfofile balañjun wunu ka akitvi." ⁵ Kape, de, Jisasilin gasak pitikie wulu katik watikik avik pava-pa? Kape wun ñaikik ñaikik maliwale balañju kilik mandivevendi apitandanjeve. ⁶ Valan wokok wulu ava yive suwi, kapendi wun towok junaveve.

Jisasilin wokok 12 gungunda apisukuveve yila wulu pavanja

(Matyu 10.5-15 na Luk 9.1-6)

De, Jisasilin wokok gungundandi wata watatik njilali mfititi mfititi sivileve. ⁷ Kape, de, wun wokok 12 gungunda kañinmileve. Kañinmilevekandi asikuveve alaw-ife alawife Gotkik wulu sivitvanja. Wun valatik pitik masiveve sulak yakakale sañjanmanjapale. ⁸⁻⁹ Wun kavik galaveve, "Ben munfuti sundi safutile watan ñaikik malañmi. Kape yetik watanji kangaindi bretandi yila monindi malañmandu." ¹⁰ Wun valatik galaveve, "Ben yetik watikik nime apisalavakandi yetik ñaikik mfofile love tonmumfu. Ben katik mfofile valambe yetik mfofile njimandu. Kape yetik watik njimanjanja pavalen, de, katik vandi katik mfofile valambumfu. ¹¹ De, katik watikile balañjun be yivulu gilipakandi bikik wulu biyulu gilipalen, de, ben vala valambe njimumfu. Kavik pavalen ben bikik gambingitile mañju bimbilinjumfu. Kavik pamfu kavila balañjun bikik yaka wulu ga junavanganjapale."

¹² Kape, de, kavila gungundan wata watatik njin salavevekandi sivileve, yila balañju anafak juñjunama ga yivanja pave. ¹³ Valan sulak yakakale wusandanjan sañjanjevekandi maliwale balañju gasakamananjik wel mandive anafak ga toneve.

Herotin sive Jonkik fop ga matipitwove

(Matyu 14.1-12 na Luk 3.19-20 na 9.7-9)

¹⁴ De, *Herot** galavale juwutkasakin biyeve Jisasikik wunjan gasak toneve, mita mitatik. Yila balañjun kavik galaveve, "Jon, katik balañju manjamik ganja bumbeve balañjikin, wun sinjineve kape guami yika kam-

bekevekandi yika wun Jisas tonma. Kapekandi kavila gasak pitikie wulu pava." ¹⁵ Kape yila balañjun kavik galaveve, "Elajjalin* Jisas tonma." Kape yilan galaveve, "Wun yetik Gotkik mangik malañmi sivitvale balañjik, anañkik Gotkik mangik malañmi sivitvale balañjikingo tonma."

¹⁶ De, Herotin kavila wulu biyevekandi sivileve, "Nin sivitve Jonkik fop ga matipitikeve, kape wun guami yika kambekeve."

¹⁷⁻¹⁸ Anañ Herotin wokok Filip galavale wufakakik Herotias galavale me vasomileve. Jonon Herotik kavik sivileve, "Gotkik wulun kakambeve dakik wufakakik me vasomileve wulu."

Kape, de, Herotin wokok matamatu ga nimeve Jon wuwu muñjimik suwove.

¹⁹ Kape, de, Herotiasikik kumbarj akalakilali Jondi. Wun Jon ga singinmanga ta sivileve. ²⁰ Herotin Jon valaiveve. Wun junaveve Jonon balañjik anafawali, Gotkik wulu ñaikik pavale balañjik. Kapekandi wun Jon anafak ga tonmanga paveve. Jonon Gotkik wulu sivilevendi Herotin Jonkik mangik biyevekandi wokok kumbarj towok kambekeve, kape wun yikali yikali biyanga milikeve.

²¹ De, pindanj Herotiasilin Jon ga singinmangapale juñjunama kavik yiveve. Herotin yetik gasak vit paveve wokok womelin wunu kakeve vandi. Kape katik vitik wokok wakindundi matamatkasundi Galilitile yila gasak autun yinimeve. ²² De, Herotiasikik alepin love giñ siliveve, kapendi Heroti wokok vitik yinimeve balañjun vavalakeve. Kapekandi Herotin katik aleptik kavik sivileve, "Din miliwale lua ñunu kombiyumfu, nin masapa." ²³ Wun galaveve, "Nin ka galavalanapayi. Din gitik lua gitik lua kombiyalen, nin masapa. Din ñaikik lomile yipat yivanga miliwalen, nin giñgani vawa dutuk yipat masapa."

²⁴ De, katik alepin wokok wometik salave kombiyeve, "Nin avik galavapa?"

De, wokok womelin galaveve, "Jon, katik balañju manamik ganja bumbeve balañjik, din wokok fop kombiyumfu."

²⁵ De, kepat katik alepin afindafinda nime galaveve Herotik, "Nin kavik miliwa, katik balañju manamik ganja bumbeve balañjik, Jon, din wokok fop kamfu kamfu angatik suwi masive nunutuk."

²⁶ De, Herotin katik wulu biyevekandi junambii junambiiyeve. Kape wun wokok anañ towok sivileve wulu junaveve. Wun kavila vitik yinimale balañju mimi-likeve, kapekandi kavila wun sivileve wulu valambulu gilipeve. ²⁷ De, wun yetik wunundi tonmale matamat apisukuve ga nimeve Jonkik fop matipitiwi yivanga. Katik matamatn muñjimik nimevekandi Jonkik fop matipitikeve. ²⁸ Matipitiwevekandi angatik suwi malañmi masiveve aleptik. De, katik alepin wokok wometik masiveve.

²⁹ De, kavila wulu biyevekandi Jonkik gunjundan nimeve Jon sisingin yive malañmi mandiveve guamik.

Jisasilin jeñjek 5000 aututuk masiveve

(Matyu 14.13-21 na Luk 9.10-17 na Jon 6.1-13)

³⁰ De, kavila Jisasilin apisukuveve 12 balañjun wunutuk yika yinimevekandi bikik valan paveve papavandi mfititiwi sivileve wulu Jisasitik sivileve.

³¹ De, balañju gasakamananj valatik yikali yikali yini yinimeve, kapendi valan jeñjek avik jivapa? De, Jisasilin wokok gunjundatik kavik sivileve, "De, nunundi nime. Amban muñngumbanjik nimeve, yisi wulianga."

³² De, valan busuak ñaikik balindi muñngumbanjik nimeve.

³³ Valan nimevendi yila balañju wusandanjin wule junaveve nimeve. Wata watatile balañju wusandanjin masi janmi nimeve, bindefop. ³⁴ De, Jisasilin alikivevekandi wuleve balañjun mfakungunove mfa. Wulevekandi balambaneve. Wun kavik wuleve valan sipsip fuingo toneve, valan mañjiñjiveve balañjikin miñakik. De, wun wulu gasakamananj mfititiwi sivileve, valatik.

³⁵ Kape, de, mfunum, valin bumbevendi wokok gunjundan Jisasitik nime sivileve, "Kaikalin muñngumbanj, de, valin bumba. ³⁶ Kavila balañju ga nime veveka mitandi watatik, bikik jeñjek ga wusuwanga."

³⁷ Kape Jisasilin wokok gunjundatik kavik sivileve, "Ben jeñjek masive, valatik."

De, valan wunu kombiyeve, "Ñen 200 valu tonapale monitile breta wusuwapala, valatik masive ga jivanaga?"

³⁸ Wun valatik sivileve, "Ben breta akuanjin tonma? Wutvanga dalanime."

Valan nime wutve balakevekandi yika yinime sivileve, "Ñen ñaikik kilik bretandi alawiñ yesiña tonma."

³⁹ De, Jisasilin kavila balañju wofoptik kavik galaveve, "Ben gumu gumu yisiwi, anafak vasesbanjik." ⁴⁰ De, valan gumu gumu yisiwove, yilan 100 100 yisiwove, yilan 50 50 yisiwove.

⁴¹ De, Jisasilin kavila ñaikik kilik bretandi alawiñ yesiña yivevekandi fiinga matanmi wulevekandi Gotik akitve kukuñeve. Kukuñevekandi breta pitiwi masiveve wokok gunjundatik kavila balañjutuk masivangapale. Pavevekandi wun kavila alawiñ yesiña pitiwi masiveve, wofoptik.

⁴² Kape, de, vala wofopin jive balakeve. ⁴³ De, valan yila yisingalindi breta yila 12 banda yive suwi mimilesekeve. ⁴⁴ De, 5000 autun katik jeñjek jiveve.

Jisasilin manamguan vilekik nimeve

(Matyu 14.22-33 na Luk 6.16-21)

⁴⁵ Jisasilin wokok gunjunda balinik ga valapeve angjandanjik govanja, bindefop. Wun Betsaita galavale watikik ga goveve, vala. Wun wusuak toneve, kavila yila balañju bikik mfututuk ga nimeve pave. ⁴⁶ De, wun kavila balañju ga nime balakevekandi yetik lamik nime kivevekandi Got kukuñmanga.

⁴⁷ De, katik wukan vaŋ, katik balilin maŋamguan giŋganik toneve. Kape Jisas wusuak siŋasiŋik toneve.

⁴⁸ De, wun kavik wuleve wokok guŋgundan towok yikiveve, kape gasak vivilimin bikik mapalatak ŋimevendi ta yikiveve.

De, valitik Jisasilin ŋimeve maŋam vileki. Wun vala valambe ŋimaŋga paveve, ⁴⁹ kape valan maŋam veleki wunu wuleve. Kapekandi siŋgin mui juŋavevekandi kolekeve. ⁵⁰ Vala wofopin wunu wule valaiyeve. De, kepat wun valatik galaveve, "Nunu kasik. Valaivandu! Kumbaŋgi ditipata tonme." ⁵¹ De, wun valandi balini valapevendi katik vivilimin valambeve. De, valan wutve towok mfulawikeve.

⁵² Valan katik breta masiveve wulukik asik mamaŋgoveve. Valan sipilavit yakakale balaŋju.

Jisasilin yila maliwale balaŋju anafak ga toneve, Genesaretik
(Matyu 14.34-36)

⁵³ De, Jisasilin wokok guŋgundandi maŋamguan aŋgindariŋk govevekandi Genesaret galavale mitik ŋime bali diŋeve. ⁵⁴ Diŋevekandi bali valambe alikivevendi kavila balaŋjun wunu wule juŋaveve.

⁵⁵ Kapekandi valan bikik mita mita wofop jaŋivekandi maliwale balaŋju yiveve. Valan palasuandi malaŋeve maliwale balaŋju katik Jisasilin tonmale mitik anaŋ biyeve, valan. ⁵⁶ De, Jisasilin ŋimeve mita wofop, wata wofop, gia wata wofop, mia mita wofop, valan bikik maliwale balaŋju malaŋmi mfelekeve, bikik makalowale mfanik. Valan pavevekandi Jisasitik galambalambaneve wokok wataŋile mfumfut mativiviŋiŋmaŋga. Wokok wataŋile mfumfut mativiviŋiŋeve balaŋju wofopin bikik mamalun valambeve.

Jisasilin galaveve
Gotin Masiveve Goŋguaŋmali Wulun gasak vaŋ tonma
(Matyu 15.1-9)

7 De, yila *Farisitile** autundi yila Jerusalemile *Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balaŋjun** Jisasitik mfakuŋguŋove. ² Mfakuŋguŋovekandi wuleve Jisasitik yila guŋgundan jeŋjek jiveve, kape bikik kilia yakakale, valan ava andakambe maŋamik.

³ (Kavila Farisitile balaŋjundi yila Jutatile balaŋjun wofopin bikik kilia ka andakambalen jeŋjek ka jivapayi. Anaŋkik balaŋjun masiveve bikik goŋguaŋmali fulakin kavik toneve. ⁴ Valan maket mandivale mfanik ŋime yiŋimevekandi, yataŋgin ava jive. Valan wandefaka maŋam andakambeve. Bikik goŋguaŋmali wulu wusandaŋ miŋakavik vaŋjeneve. Bikik wambikasundi susumundi giŋiŋgiŋe andakambeve.) †

⁵ De, kavila Farisitile balaŋjundi Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balaŋjun Jisasitik kombiyeve, "Dakik guŋgundan aipandi anaŋkik balaŋjun masiveve goŋguaŋmali

† Valan mamalik ava juŋave, valan andakaŋga miyakik lua daŋave.

fulak ava pave? Valan yataŋgin jiva, kape bikik kilia yakakale, ava andakambe."

⁶ De, Jisasilin valatik galaveve, "Ben velele mapalandi sivitvale balaŋju! Katik *Aisaia** galavale Gotkik maŋgik malaŋmi sivileve balaŋjikin bikik fulak waŋgeve galaveve. Anaŋ anaŋ wun kavik moleve, 'Kavila balaŋjun ŋunu maŋgu ŋaikikti akitva, kape bikik kumbaŋgin ganaŋgitik tonma. ⁷ Valan ŋunu yataŋgin ta kukuŋma, valan balaŋjukok mfititiwali wulu ŋakik wuluŋgo galava.'"

⁸ Jisasilin Aisaikik wulu kavik galavevekandi wun wusuak yika kavik galaveve, "Ben Gotin Masiveve Goŋguaŋmali Fulak pindave kape balaŋjukok goŋguaŋmali wulu pava. ⁹ Ben kavik juŋava, Gotin Masiveve Goŋguaŋmali Fulak valambakandi kape anaŋkik balaŋjukok goŋguaŋmali fulak pava, katik anafak, a? ¹⁰ *Mosesilin** anaŋ anaŋ galaveve, 'Dakik waŋdi wome fofonombe.' Wun miyakavik galaveve, 'Yetik balaŋjikin wokok waŋdi wome moŋgopalen, ben katik balaŋjik matve ga siŋginme.' ¹¹⁻¹² Kape ben pindavakandi galava yetik balaŋjikin wokok womendi waŋtik masivaŋgapale lua wun anaŋ galaveve Gotik masivaŋga, wun wokok womendi waŋtik masivandu. Kakamba. Gotkik lua. ¹³ Ben miŋakavik Gotin Masiveve Goŋguaŋmali Fulak valambakandi kape anaŋkik balaŋjun betik masiveve goŋguaŋmali fulak ben katik pava. Ben miŋakavik pava yila wulu wusandaŋ."

Jisasilin galaveve
kumbaŋile wulun pave ga tonma
balaŋjik yakakatik
(Matyu 15.10-20)

¹⁴ De, Jisasilin galaveve yila balaŋju wunutuk yika mfakuŋgumaŋga. Yiŋimevendi wun galaveve, "Ben ŋakik wulu biye juŋave. ¹⁵⁻¹⁶ Tatanŋatile yetik wosen balaŋjiktik lovalen katik balaŋjikin yakatik balaŋjik ka tonapayi. Kayi. Balaŋjikik kumbaŋile wulun salavakandi, kavila wulun katik balaŋjik yakatik balaŋjik ga tonapa."

¹⁷ De, Jisasilin kavila balaŋju valambevekandi mfotok ŋime lovevendi wokok guŋgundan wunutuk ŋime kombiyeve katik mfititik sivileve wulu. ¹⁸ De, wun valatik kavik galaveve, "Ben wakan juŋjuŋama miŋakik, a? Ben ka juŋavai, a? Tatanŋatile yetik wosen balaŋjikik kumbaŋik lovalen katik balaŋjikin yakatik balaŋjik ka tonapayi. ¹⁹ Katik wosen dau ŋaikik love salave, kape katik balaŋjikik juŋjuŋamatik ka lovapayi."

Jisasilin kavila anaŋ galaveve wulu galavevendi, de, jeŋjekin wofopin anafawali tonma, Gotkik makiti. ††

²⁰ Jisasilin yika kavik galaveve, "Balaŋjikik kumbaŋile wulun salavakandi, kavila wulun katik balaŋjik yakatik balaŋjik ga tonapa. ²¹⁻²² Balaŋjukok kumbaŋile yila yakatik juŋjuŋamalin salava. Kavila kavik tonma, mendulak fulak pava, lua fomba, balaŋju mat mat gaŋga

†† Mamalukik wulu gaveka. Wokok wulu balaŋjikik fulak galava.

siŋginma, wutviliwa, yaka wulu yaka wulu pamfuluwa, apipilaiva, mimilika miñakik, mfamuñjuwa, maiyawa, wovene yatangin malañkiva, kakangin. ²³ Kavila yaka wulun balañjikik kumbanñile. Valan katik balañjik yakatik ga tonma.”

Yetik Fonisiatile melin juñaveve Jisasilin pitikie kapekandi wulu paveve

(Matyu 15.21-28)

²⁴ De, Jisasilin katik watik valambe ñimeve Tair galavale siti vevekatile mitik. Wun kaukati yetik mfotok loveve, kape wokok safulun pimbilñimeve, kapekandi wun yila balañjun wunu wutvulu gilipeve. Kape wun avik gulipiliyapa?

²⁵ De, yetik melin, yetik sulak yakakatikin wokok aleptik dundumiyeve. Katik melin biyeve Jisasilin yinimeve, kape, de, wun ñimeve Jisasikik gambingitik vandamfundu amandepewi bakti mañjikatik mandiveve.

²⁶ Katik melin yetik wutakiwi. Wokok gonguanjali fulakin Gris galavale lomile, kape wokok wunu kawewe watin Sairofonisia galavale distrikile.

Wun Jisasitik yinimevekandi galambalambaneve Jisasilin wokok alep dundumiyeve sulak yakatik sañjanmanga. ²⁷ Kape Jisasilin wunutuk galaveve, “Faklia bindefaka ga jive. Fakliakik bret yive kindutik malipakile fulakin yakatik.”

²⁸ Kape katik melin wunutuk sivileve, “Gasak Wakin, mambat lolomile kindun fakliakik jeñjek vivili jiva.”

²⁹ De, Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Din kavik galavandi, ñin anafak biya, kape din dalanime. Katik sulak yakakatikin dakik alep valambe ñima.”

³⁰ De, katik melin mfotok ñimevekandi wuleve, wokok alepin ñeñembanjik yokowi toneve. Katik sulak yakatik anañ valambe ñimeve.

Jisasilin ñaikik tuandundi mangik miyakik balañjik anafak ga toneve

³¹ De, Jisasilin Tair valambe ñimeve Saidon galavale distrikik. Kauka valambe ñimeve Dekapolis galavale distrikik. Kauka valambe ñimeve Galili galavale manjamguanik.

³² De, valan yetik tuandusin balañjik Jisasitik malañeve. Wokok belin gikilikeve, wulu waingeve ava sivitve. Kape valan Jisasitik galaveve wokok kilik mandivanğa, katik balañjik anafak ga tonmanga.

³³ De, Jisasilin katik balañjik yive kavila yila balañjukok mit valambe ñimileve. Ñimilevekandi wokok kiliwavi katik balañjikik tuandutuk suvovekandi susupi tulevekandi wokok kilik katik balañjikik betik mandiveve. ³⁴ De, Jisasilin fiinga wunambin givatanmi wulevekandi, sikainvevekandi katik balañjitik galaveve, “Efata!” Katik wulu amban kavik galava, “Tikuaka!”

³⁵ De, kepat wokok tuandun tikuakevekandi wokok belin anafak tonevekandi wulu waingeve sivileve ³⁶ De,

Jisasilin valatik galaveve yila balañjutuk sivitvandu, kape valan bala pindave sivileve. Wun towok apikakambe sivileve, kape valan Jisasikik mangik yika towok bala pindave sivileve. ³⁷ Kape, de, kavila yila balañjun, bikik kumbanñin towok vañ kambekave, kapekandi galaveve, “Wun wulu wulu wofop waingeve pava. Wun tuandusin balañju wulu ga biya. Wun mangik miyakik balañju wulu ga sivitva.”

Jisasilin jeñjek masiveve 4000 balañjutuk

(Matyu 15.32-39)

8 De, yetik vandi yila balañjun wusandan mfakungunove, kape valan jeñjekin miñakik.

Kape, de, Jisasilin wokok gungunda kañinmi ga yinimevekandi galaveve, ² “Ñin kavila balañju balambanma. Valan valu alilam tonmale, kape jeñjekin miñakik. ³ Ñin vala yatangin gunaņa apisukuvalen bikik mfututuk, yilan gunaņaka masi siŋginapati. Yilan ganaingati yinimale.”

⁴ De, wokok gungundan wunutuk galaveve, “Kaikalin muñungumban, jeñjek miyakik mit. Amba breta akati yivapa kavila balañju ga jivanğa?”

⁵ Wun valatik kombiyeve, “Ben breta akuan?” Valan galaveve, “7 breta.”

⁶ De, Jisasilin galave mañjikatik ga yisiwove, kavila balañju. Wun kavila 7 breta yivevekandi Gotik akitve kukuñevokandi pitiwi masiveve wokok gungundatik, kavila yila balañjutuk ga masivanğa. De, valan kavila balañjutuk masiveve. ⁷ De, valan yila sa yesiņa toneve, ñaikile. Wun Got akitve galavevekandi kavila yesiņa ga masiveve, miyakavik.

⁸ Valan jeñjek jive mamalasewi balawi, valambeve makandu 7 bandatik yive suwi mamalasekeve. ⁹ Kavila balañjun 4,000-ingo toneve.

¹⁰ De, Jisasilin vala apisukuve ga ñimevekandi wun wokok gungundandi yetik balini valape angindanjik goveve Dalmanuta galavale distrikik.

Farisitile balañjun Jisas galaveve yila gasak pitikie wulu pavanğa

(Matyu 16.1-4)

¹¹ De, yila *Farisitile** autun Jisasitik yinimeve wunundi towok bala sivileve. Valan wunu apipilayeve, yetik ga juñavangapale gasak pitikie wulu wunutuk ga pavanğa. Valan yila wulu wokok safutuk mandive sivitvanğa juñaveve.

¹² De, Jisasilin wokok kumbanñin sañmiki apiwoselevokandi kavik galaveve, “Kamfu tonmale balañjun ga juñavangapale gasak pitikile wulu aipandi wulanğa miliwa? Ñin wulu vañu betik sivitva, valan ka wulapayi. Ñin vala ga wutvanğa ka pavapayi.” ¹³ De, wun vala valambe ñimevekandi balinik yika valapevekandi angindanjik goveve.

Jisasilin yis apikamule wulu sivileve

(Matyu 16.5-12)

¹⁴ De, Jisasindi wokok guṅgundan bret ḡinanambe valambe ḡimeve. Naikik bret ḡaikikin bali kumbanjik toneve. ¹⁵ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Ben waṅgeve, *Farisitile** autukok yisndi *Herotkik** autukok yis. Ben waṅgeve."

¹⁶ Wokok guṅgundan bikik gumi wokok sivileve wulu sivit piyeve. Valan kavik sivileve, "Amban Bretin miṅakik."

¹⁷ Jisasilin valan sivileve wulu juṅavevekandi sivileve, "Ben aipandi Bretin miyakik tonmale wulu sivitva? Ben ka juṅavi, a? Bikik kumbangi ava tikuakika? Bikik juṅjuṅamalin apivitipalia? ¹⁸ Ben sipalakik, kape ka wuti, a? Ben tuandukok, kape ka bisi, a? Ben ḡinanambale, a?"

¹⁹ Nḡin Bret ḡaikik kilik pitik piliṅvevekandi 5,000 balaṅjukok, jive ḡipiive valambeve Bretandi ben akuṅ banda suwove?"

Valan wunutuk sivileve, "12."

²⁰ Jisasilin valatik yika galaveve, "Nḡin Bret 7 pitik piliṅvevekandi 4,000 balaṅjukok, jive ḡipiive valambeve Bretandi ben akuṅ banda suwove?"

Valan wunutuk sivileve, "7."

²¹ Wun valatik galaveve, "Ben ka juṅavi, a?"

Jisasilin yetik sipala yakakalekik balaṅjik anafak ga toneve

²² De, Jisasindi wokok guṅgundan Betsaita galavale watikik apisalave ḡimeve. Apisalave ḡimevendi katik watikile balaṅjun wunutuk malaṅeve yetik sipala yakakalekik balaṅjik. Valan wunu galambalambaneve Jisasilin wunutuk kilik mandivaṅga. ²³ Kape Jisasilin wokok kilik mfovevekandi wunu watik kutuk malaṅeve. Malaṅvevekandi wokok sipalalik susupi tulevekandi kilia wunutuk mandivevekandi kavik kombiyeve "Din yila lua wutvala?"

²⁴ De, wun wutve wulevekandi kavik galaveve, "Nḡin balaṅju wutva, kape muṅaṅgo ḡimakatik wutva."

²⁵ De, Jisasilin wokok kilia katik balaṅjikik sipalalik yika mandiveve. Mandivevendi katik avitin towok jilevekandi, de, tikuakave, wun waṅgeve wuleve, lua wofop. ²⁶ De, Jisasilin wokok mfofok apisukuve ga ḡimeve. Wun kavik galaveve, "Din watikik apisalavandu."

Pitalin galaveve, Jisasilin Krai tonma

(Matyu 16.13-20 na Luk 9.18-21)

²⁷ De, Jisasilin wokok guṅgundandi yila watatik ḡimeve. Sisaria Filipai galavale siti vevekatik tonmale kavila. Valan mai ḡimevekatik wun wokok guṅgundatik kombiyeve, "Yila balaṅjun ḡunu nani galava?"

²⁸ Valan wunutuk galaveve "Yilan galava Jon, katik maṅamik ga bumbale fak. Yilan galava *Elaija**. Kape yi-

lan galava yetik Gotkik maṅgik malaṅmi sivitvale balaṅjik."

²⁹ Kape wun vala yika kombiyeve, "Ben ḡunu nanifak galava?"

De, Pitalin kavik galaveve, "Din Krai tonma, katik Gotkik Balaṅju Yika Yivaṅgapale Balaṅjik."

³⁰ De, wun vala apikakambeve, valan katik wun Krai tonmale wulu sivitvandu yila balaṅjutuk.

Jisasilin galaveve, wovene siṅḡinme yika kambekapa

(Matyu 16.21-28 na Luk 9.22-27)

³¹ De, Jisasilin valatik yila wulu mfititiwi sivileve. Kavila wulu kavik tonma, yila balaṅjun yika wulu wusandaṅ *Balaṅjikik Faktik** pavapa, kape, de, wokok safulun towok akalakapa. Jutatile avitkasundi *Gasak Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbangikik Balaṅjun** wunu bengona. Kape valan wunu matve ga siṅḡinapa. Kape aliluaṅgik vandi yika kambekapa.

³² Wun kavila wulu matisivaṅmi sivileve. Kape, de, Pitalin wun malaṅvevekandi vavawi sivileve.

³³ De, Jisasilin matiyokolowovevekandi wokok yila guṅgunda wuleve. Wun Pita miṅakavik vavawi sivileve, "*Satan**, din avave! Nḡin du wutvulu gilipa! Din Gotkik juṅjuṅama ka vaṅjenmi! Din balaṅjukok juṅjuṅama ḡaikik vaṅjenma!"

³⁴ De, Jisasilin ga yiṅimevekandi wokok guṅgundandi yila balaṅju wusandaṅ. Wun valatik kavik sivileve, "Yetik balaṅjikin ḡunu vaṅjenme ḡimaṅga miliwalen, wovene miliwale juṅjuṅama ga valambe, kape wokok mamatawi muṅ ga afufulive malaṅmi ḡunu vaṅjenme. ³⁵ Yetik balaṅjikin wovene wovene kamfu kamfu kasik maṅjikatik alilekalak tonmaṅgapale wulu gasak wulu vaṅ juṅava. Kavik juṅavale balaṅjikin siṅḡinapa. Kape yetik balaṅjikin kavik ka juṅavi. Wun wokok wovene tonmaṅgapale wulu gasak we ka galavi. Wun ḡunundi Gotkik wulu anafu malaṅkive juṅava, kapekandi siṅḡinma. Kavik juṅavale balaṅjikin alilekalak tonḡimama.

³⁶ Yetik balaṅjikin lua wofop vaṅ wofop yiva, kapekandi siṅḡinmalen, kavila luan wunu anafak avik ga tonapa? ³⁷ Katik balaṅjikin woveṅe woveṅe gitik luandi wusukapa, alilekalak yika tonmaṅga?"

³⁸ Kamfu tonmale yakakale balaṅjun, Got valambale balaṅjun, betile yetik balaṅjikin ḡunundi ḡakik wulu mimiliwi ḡaṅalambalen, Balaṅjikik Fakin, wokok wun yiṅimale vandi, wun miṅakavik mimiliwi ḡaṅalambapa katik balaṅjik. Balaṅjikik Fakin katik vandi wokok Waṅkik gasak pitikti valiṅgo apikowi yiṅimama Gotkik anafawali luasamban sulundi."

9 Jisasilin valatik kavik galaveve, "Nḡin wulu vaṅu betik sivitva, kaikatik sambitve tonmale yila balaṅjun kavik wulapa, Gotin gasak pitikik Juwutkasak tonapa. Wandefaka ka siṅḡinapayi, yilan."

Jisasikik safulun vavaivikeve

(Matyu 17.1-13 na Luk 9.28-36)

² De, valu 6 vandi, Jisasilin Pitandi Jemsindi Jon ñaikik yive malañive, yetik lam wunambin vañik. Kaukatik valan bisak tonevekandi wuleve yetik fulakin wunutuk apisalavevendi kape wun yindañdi toneve. ³ Wokok watañu towok vavaivikive, towok vañ kiliavikive. Kasik mañjikatile yetik balañjikin wokok watañu avik ga kiliavikapa, kavik. ⁴ De, wokok guñgundan kavik wulevekatik *Elaijandi*Mosesilin** pilekivalaņevekatik wuleve valan. Pilekivalaņevekandi Jisasindi wulu sivileve.

⁵ Kape, de, Pitalin Jisasitik kavik sivileve, "Watpalañ, amban kaikatik tonma anafak. Ñe kakalak mfutu alilam ga gıve, dakik yetik, Mosesikik yetik, Elaijakik yetik." ⁶ Kavila guñgundan towok valaiyevendi Pitalin kavik galaveve.

⁷ De, yetik yañgımın ñime vala timbevendi yañgım kumbaññi yetik mañgıkin kavik sivileve, "Ñakik towok miliwale fakın kasik. Ben wunu biıye." ⁸ Valan kepat ta maiyokolok mfııyokolokevekandi Jisas ñaikik wuleve valan.

⁹ De, lam bumbevekandi sivilimeve Jisasilin. Katik valan wuleve wulu apıkakambe sivileve. Wun kavik sivileve, "Kamfu ben wutvale wulu sivitvandu. Balañjikik Fakın siñginme kambekuakile vandi pındañ matisivañmi sivitvumfu." ¹⁰ Kavila wulun bikik kumbañgi ñaikiktik tonñilali. Kape valan bivene bivenetik kombii kombii sivit piıyeve. Katik siñginme kambekuakile wulu sivit piıyeve, valan.

¹¹ Valan wunutuk kavik kombiiyeve, "*Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun** aipandi galava Elaijalın wande-faka yinımama?"

¹² De, wun valatik kavik sivileve, "Kavik tonma. Elaijalın wande-faka yinımama wulu wofop waıñgeve mfavilıñjiwanga pave. Kape Gotkik Buk kumbañile wulu aipava? Kavik moleve, Balañjikik Fakın yakai yakai tonapa, kape yila balañjun wunu maiyakapa. ¹³ Kape ñin kavik galava, Elaijalın anañ yinımeve. Yila balañjun wunutuk bikik juñjunamandı paveve. Gotkik buk kumbañile anañ moleve wulu miyakavik paveve, valan."

Jisasilin yetik sulak yakakatik dundumiıyeve fak anafak ga toneve

(Matyu 17.14-21 na Luk 9.37-43)

¹⁴ De, Jisasilin Pitandi Jemsindi Jonındi wokok yila guñgundatik yinımevekandi wuleve, valatik mfakove toneve gum. Katik gum kumbañile yila *Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun** valandı wulu sivit piıyeve.

¹⁵ De, kavila gumile balañjun wofopin Jisas wulevekan-di bikik kumbañin kepat kambekeve. Valan wunu wutve jaņevekandı wunu wutve vavalawa galaveve, "Anafak yinıma!"

¹⁶ Wun valatik kombiiyeve, "Ben gitik wulu sivit piıya?"

¹⁷ De, katik gum kumbañile yetik balañjikin galaveve, "Watpalañ, ñakik fak yetik sulak yakakatikin dundumiıve mañgik miyakik ga tonma, kapendi ñin dutuk malañma. ¹⁸ Katik sulak yakakatikin dundumiıvendi wun gapakandı suapın salava mamaliññi kapekandı ñandu likitiwa safulun pektanmuwa. Ñin dakik guñgundatik ga sañjanmanga ta kombiiya. Valan ka balawi."

¹⁹ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Ben kamfu tonmale balañju. Ben Gotkik wulu yive susuka miñakik balañju. Ñin bendi akuañ valu tonapa? Ñin valu valu be ta mfititi mfititi sivitvale. Ben ka juñavi, a? Ñin valu akuañ kavik pavapa, betik? Katik fak ñunutuk malañmi!" ²⁰ De, valan wunu Jisasitik malañevendi katik sulak yakakatikin Jisas wulevekandı katik fak ga gapeve. Katik fakın mañjikatik kukumukevekandı asokopekevendi suapın salaveve mamaliññi.

²¹ De, Jisasilin katik fakik wañtik sivileve, "Valu akuañ kavik toneve?"

Wun galaveve, "Sawekatik mandivileve, wun. ²² Yila valu katik sulak yakakatikin mindatik ganğa kumukeve yila valu mañambitik ganğa kumukeve, wunu ga siñginmanga pave. Kape ñin balawalen, ñe balambanmakandı matikokolewi."

²³ Jisasilin wunutuk sivileve, "Ñin aipandı galava 'Ñin balawalen? Yetik balañjikin kavik juñavalen, 'Gotin balawa,' de, katik balañjikin balakapa wulu wulu wofop pavanga."

²⁴ De, kepat katik fakik wañin galaveve, "Ñin kavik juñava! Ñin ta juñavale dañ waıñgeve ga juñave."

²⁵ De, Jisasilin wulevekandı yila balañjun wusandañ jañmi mfakungumove, wun katik sulak yakakatik apıkakambe sivileve, "Ñin, mañgik ga valambalendi tuandu sin ga tonmale sulak, ñin du apıkakambe sivitva, wunu valambe dalañime. Wunutuk yika dundumiıvanga yinımandu."

²⁶ De, katik sulakin ga kolewi gapevekandı wunu valambe ñimeve. Kape katik fakın sisiñgin wañinggo toneve. Miñakavik wulevekandı balañjun wusandañin sivileve, "Wun anañ siñginmale." ²⁷ Kape Jisasilin wokok kilikik mfove mfakambekevendi wun kambewi sambileve.

²⁸ De, Jisasilin wokok guñgundandı vala valambe ñime loveve yetik mfotok. Valan bisak tonevekandı Jisasitik kavik kombiiyeve, "Ñen aipandı katik sulak yakakatik sañjanmanga ta pava?"

²⁹ Wun valatik kavik galaveve, "Kavik tonmale sulun ñaikik fulakin ñaikikin tonma, sañjanmangapale, ambikik Wañ kukuñmalen, balakapa."

Jisasilin yika galaveve, woven siñginme yika kambekapa

(Matyu 17.22-23 na Luk 9.43-45)

³⁰ De, Jisasilin wokok guñgundandı katik mit valambe ñimeve. Valan Distrik Galili ñinjawı ñaikindi ñimeve. Jisasilin wokok guñgundantik yila mfititiwale wulu

sivitvanğa milikeve, kapekandi yila balañjutuk wunu ga wutve juñjunawulu gılıpeve. ³¹ Wun wokok guñgunda kavik mfititikeve yetik balañjikin *Balañjikik Fak** kindiñmi suwapa yila mamatutuk. Valan wunu matve ga siñginapa. Matve ga siñginmindi wun alilañgik vandi yika kambekapa. ³² Wokok Guñgundan wokok wulu mamañguve kape kombiiyulu valaiyeve.

Atik balañjikin gasak tonma

(Matyu 18.1-5 na Luk 9.46-48)

³³ De, Jisasilin wokok guñgundandi Kaperneam galavale watik apisalave ñimevekandi mfotok ñime loveve. Lovevendi Jisasilin wokok guñgundatik kombiiyeve, "Masi ñimakandi ben gitik wulu sivilima?"

³⁴ Kape valan wulu miñakik. Valan masi ñimevekandi vala giñgani nan gasak tonapale wulu sivilimeve bivene bivenetik.

³⁵ Kape, de, Jisasilin yisikevekandi gave ga yiñimeve, wokok 12 guñgunda. Yiñimevendi valatik kavik sivileve, "Yetik balañjikin gasak vañ tonmanga milivalen, wovene wovene mañjika vañk malañbumbeye yila balañju wofopkik luasamban tonme."

³⁶ De, Jisasilin yetik fakliak yive mfapingapeve bikik giñganik. Wun mamatawuwı tonevekandi valatik kavik galaveve, ³⁷ "Yetik balañjikin ñunu juñvalen kapekandi yetik kavik tonmale fak matikokolewalen, wun ñunu matikokolewa. Miñakavik yetik balañjikin ñunu matikokolewalen wun ñunutuk ka pavi. Kayi. Wun ñakik ñunu apisukuve ga yiñimale Wañ matikokolewa."

Jisasilin ambatik yakavik ka pavale balañjikin ambatik anafak pava galaveve

(Luk 9.49-50)

³⁸ De, Jonon Jisasitik galaveve, "Watpalañ, ñen dakik wuñdi sulak yakakale sañjanmale balañjik wutvale. Wun amba ava vañjenme kapendi ñen wunu apikakambale."

³⁹ Kape Jisasilin kavik galaveve, "Wunu apikakambandu. Yetik balañjikin ñakik wuñdi gasak pitikie wulu pavalen, wun kamfu kamfu ñunu avik maiyakapa?"

⁴⁰ Ambatik yakavik ka pavale balañjikin ambatik anafak pava. ⁴¹ Yetik balañjikin juñvalen ben *Kraistile**, kapekandi wun ñaikafak miña mañam betik masiva, ñin wunutuk anafak pavapa. Ñin wulu vañu betik sivitva, ñin wokok anafak fulak yatañgin ka valambapayi."

Jisasilin yaka wulu pavandu galaveve

(Matyu 18.6-9 na Luk 17.1-2)

⁴² Jisasilin kavik galaveve, "Yila faklian ñakik wulu yive suwapa. Yetik balañjikin kavik tonmale fak ñakik wulu ga valambalen, wun yakai yakai vañ tonapa. Yila balañjun wandefaka katik balañjik yetik gasak mindim wokok biñbatik diñmakandi gia mañamguanik yukuaki ga ñiliwalen, valan anafak pava wunutuk. Ñiliwale fulakin yakai yakai vañ gaveka. Yetik balañikin safakliak

pave ñunu ga valambalen, ñin yakakatik vañ wunutuk papa.

⁴³⁻⁴⁴ Kape, de, dakik yetik kilikin yakakatik fulak pavalen, kapendi ñin miyakavik yakakatik fulak pavingi, de, ñin dakik kilik matipitikumfu. Ñin Wunambinik ñaikik kilikti ñimalen, ñin anafak tonapa. Kape ñin alawiñ kiliandi Heltik ñimalen, ñin yakai yakai vañ tonapa. Heltile minin kusimbeve min gaveka.

⁴⁵⁻⁴⁶ Dakik yetik gambañin yakakatik fulak pavalen, kapendi ñin miyakavik yakakatik fulak pavingi, ñin dakik gambañ matipitikumfu. Ñaindañ gambañdi Wunambinik ñimalen, ñin anafak tonapa. Kape ñin Heltik gambañgi alawindi ñimalen, ñin yakai yakai vañ tonapa. ⁴⁷ Dakik yetik sikilin yakakatik fulak pavalen, kapendi ñin miyakavik yakakatik fulak pavingi, ñin dakik siki dikumfu. Ñin Gotkik watikik ñaindañ sikindi ñimalen, ñin anafak tonapa. Kape ñin Heltik sipala alawiñdi ñimalen ñin yakai yakai vañ tonapa. ⁴⁸ Heltile mfumfundan ka siñginapayi. Miñakavik Heltile minin ka kusimbapayi.

⁴⁹ Minik apikuwapa balañju wofoptik sota mfafilewalingo. †

⁵⁰ Sotan anafak. Kape sotan sotañgo ka giñgilingmalen, ñin avik pave yika anafak ga tonapa? Bikik kumbañgi sotañgo ga giñgilingmikañga, kapekandi bivene bivenendi ka ñiliwa."

Jisasilin meandu malata apitomoñmale wulu sivileve

(Matyu 19.1-12 na Luk 16.18)

10 De, Jisasilin wokok guñgundandi Kaperneam valambe ñimeve Distrik Jutatik Jordan mañamguan angindañik. De, balañjun wusandañin yika wunutuk mfakañgunove. Kape, de, wun wokok fulak kavik paveve, wun valatik yila wulu mfititiwi sivileve.

² De, yila *Farisitile** autun wunutuk yiñime wunu muwi dipikape kombiiyeve, "Gotin Masiveve Goñguañmali *Fulakin** kavik galavala, yetik avitin wokok me apitomoñmanga pavale fulakin anafak, a?"

³ Jisasilin kavik galaveve, "Anañ anañ *Mosesilin** ambikik anañ toneve wuñgasutik gitik wulu sivileve?"

⁴ Valan kapendi kavik galaveve, "Mosesilin galaveve yetik avitin wokok me apitomoñmanga pavalen katik avitin wokok me apitomoñmanga pava janda motve masive wokok metik."

⁵ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Ben wulu pin-davale balañju, kapendi Mosesilin katik ñaikik wulu betik motve masiveve. ⁶ Kape anañ anañ vañ Gotin yila wulu galaveve. Gotin lua wofop mandivevekandi, wun balañju mañjikatik gotve mandiveve. Aviti me mandiveve, wun. ⁷ Gotin kavik paveve, kapekandi wun ambatik kasik fulak masiveve. De, yetik avitin wokok

† Ñen kasik apikamule sivitvale wulutile juñjunama waingewe ka juñjavi. Kape yila balañjun wusandañin juñjawa wokok asikin Wok Pris 2.13 tonma.

waŋdi wome valambakandi wokok me yivpa. ⁸ Yivakan-di valan alawiñiñ ñaikik safu tonapa. Valan alawiñiñ gaveka. Kayi. Ñaikik balañjikiŋgo tonapa. ⁹ Kape, de, Gotin anañ mfakuŋove balañju, yetik balañjikin apitomoñmandu.”

¹⁰ De, Jisasindi wokok guŋgundan mfofok ñimevendi wokok guŋgundan katik wun anañ sivitvale me apitomoñmale wulu yika kombiiyeve. ¹¹ Kapendi wun valatik galaveve, “Yetik avitin wokok me apitomoñme yetik me yivalen, wun mendulak fulak pava. Wun wunutuk yakai yakai pava. ¹² Miyakavik yetik melin wokok malat apitomoñme yetik malat yivalen, wun miyakavik mendulak fulak pava.”

Jisasilin faklia wunutuk ga yinmanŋa galaveve

(Matyu 19.13-15 na Luk 18.15-17)

¹³ De, yila balañjun faklia Jisasitik malaŋmanŋa paveve, wun vala mfovaŋga. Kape wokok guŋgundan vala apikakambe galaveve.

¹⁴ Jisasilin kavik wulevekandi gilipe valatik kavik sivileve, “Faklia ñunutuk ga yinime. Apikakambe sivitvandu. Gotkik lomile balañjun kavik tonmale balañju. ¹⁵ Ñin wulu vaŋu betik sivitva, yetik balañjikin Got lolom tonmanŋa sa fakliakiŋgo ka vavalawalen wun Gotkik watik avik lovapa? Kayi vaŋ.” ¹⁶ Kape, de, Jisasilin kavila faklia mamatawuwo kilia valatik mandive kukuñeve, Gotin valatik wulu anafu ga pavaŋga.

Lua gasakamananŋ tonmale avitin Jisasindi wulu sivileve

(Matyu 19.16-30 na Luk 18.18-30)

¹⁷ De, Jisasilin yetik mitik ñimevekatik yetik avitin wunutuk jaŋmi yinimevekandi vandamfufu mañjikatik mandivevekandi kombiiyeve, “Watpalaŋ Anafawali. Ñin avik pave Gotki tonñimama siŋambamavi?”

¹⁸ Jisasilin wunutuk kavik sivileve, “Din ñunutuk aipandi anafawali galava. Got ñaikikin tonma anafawali. ¹⁹ Din aipandi kombiiya? Din *Gotin Masiveve Goŋguanŋmali Fulak** juŋava, ‘Balañjik mat mat gaŋga siŋŋinmandu. Mendulak Pavandu. Yetik balañjikik we fombandu. Balañjikik safutuk muwale wulu mandive sivitvandu. Muwi apipilaive yivandu, yetik balañjikik we. Waŋdi wome waiŋgeve fofonombe.’ ”

²⁰ De, katik avitin Jisasitik sivileve, “Watpalaŋ, ñin sawekatik mandivili miyakavik kavila wulu ñaikik juŋave paŋilali.”

²¹ Jisasilin wunu wulevekandi towok miikevekandi kavik sivileve, “Din yetik ñaikik fulak ava pave. Din dakik lua yila balañjutuk ga wusuwi. Yivale moni miña balañjutuk yataniŋ masive. Kavik pavakandi din lua wusandaŋ Hevenik tonapa. Kape, ñime. Ñunu vañjenme ñime.”

²² Katik maŋgik biiyevekandi baŋgaiviki ñimeve. Wokok lua gasakamananŋ toneve.

²³ De, Jisasilin wokok guŋgundatik wutve sivileve, “Lua wusandaŋ tonmale balañjun Got lolomik tonmanŋa ta mandimbii mandimbiiapati.”

²⁴ Wokok guŋgundan wokok wulu biiyevekandi bikik kumbaŋgin kambekeve. Kape Jisasilin yika sivileve, “Wufakali. Balañjun Gotkik lolomik tonmanŋa ta mandimbii mandimbiiapati. ²⁵ Gaŋgiikik fopile guanik kameltin love salavakalen ka balakaŋgale. Miyakavik lua wusandaŋ tonmale yetik balañjikin Gotkik watik avik lovapa. Kape katik lua towok tonmale balañjikin Gotkik watik ta lovale wulun kameltin gaŋgiikik fopile guanik love salavale wulu matikakaliwa.”

²⁶ Wokok guŋgundan kavik biiye towok pikiliye kombiiyeve Jisasitik, “Miyakavik tonmalen, nan Gotki tonñimama siŋambamavi?”

²⁷ Jisasilin vala wutve sivileve, “Balañjun avik? Kape Gotin balakapa. Wun pava wulu wulu wofop.”

²⁸ De, Pitalin wunutuk galaveve, “Wutve, ñen lua wofop valambevekandi vañjenma, du.”

²⁹ De, Jisasilin sivileve, “Ñin wulu vaŋu betik sivitva, yetik balañjikin ñunu vañjenme miliwakandi wokok mfofi wuŋgiaki wuiñaŋdi wufakandi aviti samindi waŋdi womendi mañjikandi faklia valambalen ñunundi Gotkik wulu anafu vañjenmanŋa, ³⁰ wun kamfu watik tonmale vandi 100 mfutundi wufakalindi samilundi womeandundi fakliandi mañjika yivapa. Kape yila balañjun yaka wulu wunutuk papa. Kape wun pindaŋ siŋambamavi tonñimama Gotki. ³¹ Kape yila wusandaŋ kamfu gasak tonmale balañju Gotin malaŋbumbapa. Kape yila wusandaŋ wuŋa miyakik tonmale balañju Gotin malaŋkivapa.”

Jisasilin yika galaveve, woven siŋŋinme yika kambekapa

(Matyu 20.17-19 na Luk 18.31-34)

³² De, Jisasilin wokok guŋgundandi yila balañjundi Jerusalemik masi ñimeve. Jisasilin wandefop ñimeve. Valan pindaŋile balañjun veven juŋavevekandi valaiyeve. Mai kamfu ñimevekandi Jisasilin wokok guŋgunda yive sivilimeve wunutuk pindaŋ pavaŋgapale papawa. ³³ Wun kavik sivileve, “Biiye. Amban Jerusalemik ñima. Yetik balañjikin *Balañjikik Fak** kindiŋmi suwapa *Gasak Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjutuk**. Valan wunu ga siŋŋinmaŋgapale wulu sivitve timbapa. Kapekandi wunu masivapa wutatik. ³⁴ Kavila wutan wunu maiyawakandi susupi tulakandi towok paiyakandi matve ga siŋŋinapa. Matve ga siŋŋinmindi wun alilangik vandi yika kambekapa.”

Jemsindi Jonon gasak tonmanŋa kombiiyeve

(Matyu 20.20-28)

³⁵ Sepatikik fun, Jemsindi Jon, valan Jisasitik ñime kombiiyeve, “Watpalaŋ, ñen kombiiyale wulu din pavaŋga miliwa.”

³⁶ Jisasilin valatik sivileve, "Ben nin gitik we pavaŋga miliwa?"

³⁷ Valan sivileve, "Din gasak tonmakandi ñetile yetik mamataŋ ga yisiwi, yetik aŋgataŋ ga yisiwi."

³⁸ De, Jisasilin valatik sivileve. "Ben kombiiyale wulu ben waingewe ka juŋavi. Ben waingewe jivapala kasik nin jivapale wombikasak? Katik nin maŋamik bumbale we ben wakan kavik bumbapala?"

³⁹ Valan galaveve, "Ñen balawa."

Kape, de, Jisasilin valatik sivileve, "Nin jivapale wombikasak ben jivapa. Miyakavik nin maŋamik bumbale we ben miyakavik bumbapa. ⁴⁰ Kape mamataŋdi aŋgataŋik yisiwaŋgapale wulu ñakik wulu gaveka. Kavila tikimu Gotin galavale balañjukok."

⁴¹ Kavila yila fopat guŋgundan kavila wulu biyevevekeendi bikik kumbaŋgin yakakale, Jemsindi Jon-tok. ⁴² Kape Jisasilin vala ga yinimevekeendi galaveve, "Ben juŋava, wutan yila balañju gasak wakin galava. Kavila wutatile gasak wakundun bikik lolomik tonmale balañju bikik wulu ga biye pave. Bikik gasak autun bikik juñjuŋama sivitva yila balañju ga pavaŋga.

⁴³ Kape ben kavik tonmandu. Gasak balañjik tonmaŋgapale betile balañjikin bikik luasamban tonme.

⁴⁴ Betile yetikin wakin tonmaŋga miliwalen, wun sambanma vaŋ tonme. ⁴⁵ Miyakavik Balañjikik Fakin ava yinime yila balañju wunu matikokolewaŋga. Kayi. Wun yila balañju matikokolewaŋga yinimeve. Wun siŋginmaŋga yinimeve, yila balañju wusandaŋ wusuwaŋga."

Jisasilin yetik sipala yakakalekik balañjik anafak ga tone

(Matyu 20.29-34 na Luk 18.35-43)

⁴⁶ Jisasilin wokok guŋgundandi Jeriko galavale watikik nimeve. Yika valambe nimevekeendi yila balañju gasakamanaŋin wakan nimeve. De, mai langinik yisiwi toneve Bartimeus galavale avitin. Wun Timeus galavale avitkik fak. Bartimeusilin yetik sipala yakakalekik avit. ⁴⁷ Wun Nasaletile Jisasilin yinimeve sak biyeve. Biyevekeendi kavik joŋ galaveve, "Jisas! *Devitkik** Afun! Din nunu balambanme!"

⁴⁸ Valan wunu apikakambe kavik galaveve, "Din maŋgik valambe!"

Kape wun yika towok vaŋ joŋ galaveve, "Jisas! *Devitkik Afun!* Din nunu balambanme!"

⁴⁹ De, Jisasilin nimevekeendi sambitve kavik galaveve, "Ga yinime."

Valan katik balañjiktik sivileve, "Dakik kumbaŋ ga apitiwi. Kambewi. Wun du galava."

⁵⁰ De, wun wokok safu timbeve yetik wataŋ malipaki afindafinda pitikti kambekuakavekeendi Jisasitik nimeve.

⁵¹ De, Jisasilin wunutuk sivileve, "Din nin dutuk gitik pavaŋga miliwa?"

Wun sivileve, "Watpalaŋ, ñakik sipala anafak ga tone."

⁵² Jisasilin wunutuk sivileve, "Din kavik juŋava nin pitikin tonma dakik sipala anafak ga tonmaŋga. Kapekandi din anafak dala juŋaŋime."

De, kepat wun waingewe wulevekeendi Jisas vañjenme nimeve katik masi.

Jisasilin Jerusalemik nime apisalaveve, Juwutkasakingo

(Matyu 21.1-11 na Luk 19.28-40 na Jon 12.12-19)

11 De, Jisasilin wokok guŋgundandi nimeve Jerusalem vevekatile sa watatik. Betfagendi Betani galavale wata. Kavila wata alawiñiñ Oliv galavale lam gambaŋik tonma.

De, Jisasilin wokok guŋgunda alawiñ apisukuve ga nime ² galaveve, "Ben aŋgitik watikik dalaŋime. Nime apisalavakandi kepat wulapa yetik diŋmale kambin donki. Yetik balañjikin ava yisiwi anañ wunutuk. Tokoive yimalaŋumfu. ³ De, yetik balañjikin betik kavik kombiiyalen 'Ben aipandi pava?' ben kavik galavumfu, 'Gasak Wakinin yila wulu pavapa, wunundi.' De, wun afindafinda ga yinimama yika."

⁴ De, valan nimevekeendi wuleve, yetik diŋmale kambin donki. Wun yetik mfofok lova salava pavale mai gia mai langinik toneve. Valan wunu tokoieyeve.

⁵ Tokoieyevetik kaukatik tonmale balañjun kombiiyeve, "Ben aipaŋga tokoiva katik donki?"

⁶ De, Jisasitik guŋgundan Jisasilin galavale maŋgik sivileve valatik. Kapendi valan ga malaŋeve Jisasitik.

⁷ De, Jisasitik malaŋevekeendi wokok guŋgundan bikik wataŋu donkikik siŋmatik simbile ga yisikeve Jisas.

⁸ De, yila balañjun Jisas fofonombaŋga milikevekeendi bikik wataŋu masi simbileve, kape yila balañjun balambitik nime muŋ batifu vawi malaŋmi masi simbileve.

⁹ De, yila balañjun bindefop nimeve, yila pindaŋ nimeve. Valan kavik fofonombe akitve galaveve, "Ñen Got akitva! Got, din waingewe pave katik ñetik Gasak Wakinkik wuŋdi ñimale balañjiktik! ¹⁰ Got, din waingewe pave ñikik wuŋgasak Devitkik lomtik! Yika wokok sumuaŋgalin Juwutkasak tonapa! Hevenile luasamban sulun Got akitva!"

¹¹ De, Jisasilin Jerusalemik apisalavevekeendi Gotkik *Gasak Wam** mfawuŋove pumbumik lovevekeendi lua wofop joloŋgokove. Kape mfunum. Kape, de, wun wokok 12 guŋgundandi Betanitik nime salaveve.

Jisasilin galaveve fik galavale muŋ yika mavi ka loŋapayi

(Matyu 21.18-19)

¹² De, wulak vandi valan Betani valambe nimevekeendi Jisasilin gunaŋa giveve. ¹³ De, Jisasilin yetik fik galavale muŋ ganaingatik wuleve. Katik muŋkik daŋa fofokeve, kape, de, Jisasilin nime mavi ta mamfoveve, daŋa ñaikik fofokeve. Wun loŋmale siŋa gaveka. ¹⁴ De, Jisasilin galaveve, "Din yika ka loŋapayi. Yila balañjun

† Kavila wulutile wokok juñjuŋamalin kavik tonma, Gotin Jisas apisukuveve wokok wulu pavaŋga pave. "Gotin waingewe pava wokok wun apisukuvale balañjiktik."

dakik mavi ka jivapayi. Kayi vaŋ.” Wokok guŋgundan katik maŋgik biyeve.

Yilan balañjun moni yivaŋgapale lua Gasak Wamik malaŋmi mandivevendi Jisasilin sañjaŋeve
(Matyu 21.12-17 na Luk 19.45-48 na Jon 2.13-22)

¹⁵ De, Jisasilin wokok guŋgundandi Jerusalem nime apisalaveve. Apisalavevekandi *Gasak Wam** mfawuŋove pumbumik nime lovevekandi maket mandivale mfanile balañju sañjaŋeve. Wun moni bala mfilimikeve mfanile mambatu mfamfuŋgañevékandi walimu mandive ga wusuwale autokok tikimu apikindaŋeve. ¹⁶ Pavevekandi wun Gasak Wam mfawuŋove pumbumik bikik lua mamalaŋulu kakambeve. ¹⁷ Wun kavik mfititiwi galaveve, “Gotkik buk kumbaŋile wulu kavik tonma, ‘Nakik mfoton nunu kukuñmale mfot tonapa, mita mitatile balañju wofopkik.’ Ben kavik juŋavala? Kape ben fumafumokok totoŋga ga tonma.”

¹⁸ De, kavila *Gasak Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjun** wunu matve ga siŋginmaŋgapale wulu sivit piyeve. Valan wunu valaiyeve. Balañjun wofopin wokok mfititiwi sivileve wulu biyevendi bikik kumbaŋgin towok kambekeve.

¹⁹ De, mfunum Jisasindi wokok guŋgundan Jerusalem valambe nimeve.

Jisasilin galaveve yetikik balañjikin Gotkik wulu towok juŋave kukuñme sivitvalen Gotin wokok maŋgik biye papa
(Matyu 21.20-22)

²⁰ De, wulak vandi watvit nimevekatik Jisasindi wokok guŋgundan wuleve katik fik galavale muŋ aliyeve, wokok simbilin wakan. ²¹ Wulevekandi Pitalin katik Jisasilin anañ paveve wulu juŋave galaveve, “Watpalaŋ, wutve! Din galavale muŋin aliva!”

²² De, Jisasilin valatik galaveve, “Ben juŋave, wulu vaŋu. Kukuñmingi, Gotin wulu papa. ²³ Nin wulu vaŋu betik sivitva, yetik balañjikin kasik lamtik galavalen, ‘Katik lam, Gotin du yive yukuakapa gia maŋamguanik,’ katik balañjikin katik ŋaikik juñjuŋama ŋaikik juŋavalen Gotin papa kavik wun galavale we. Wokok kumbaŋin matiñjuŋavalen Gotin ka pavapayi. ²⁴ Kapekandi nin betik sivitva, kukuñme kombiyale wulu wofop kavik towok juŋave Gotin anañ pavale. Kavik juŋavalen Gotin ben kombiyale wulu papa.”

²⁵⁻²⁶ Jisasilin yila wulu kavik galaveve, “Ben sambitve kukuñmalen, ben yila balañjukok betik yakayi pavale wulu valambe. Bikik safumbatik mandive sivitvandu. Kavik pavalen Gotin bikik yaka wulu valambapa. Wun bikik safumbatik mandive ka sivilapayi.”

Valan Jisas kombiyeye wokok pitik nan masivale
(Matyu 21.23-27 na Luk 20.1-8)

²⁷ De, Jisasindi wokok guŋgundan Jerusalemik yika nime apisalaveve. Apisalavevekandi *Gasak Wam**

mfawuŋove pumbum kumbaŋni nime lovevekandi yila *Gasak Wamile Gasak Wakundundi** yila *Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjundi** yila Avitkasun wunutuk yinime ²⁸ kavik kombiyeye, “Kavila wulu akatik yive pava, din? Nan sivitve masiva, dutuk, katik dakik wulu pavaŋgapale wulu?”

²⁹ De, Jisasilin valatik yika galaveve, “Nin yila wulu betik kombiyapa. Ben sivitvingi, nin katik nunutuk sivitve masivale wulu betik sivilapa. ³⁰ Ben Jonon maŋamik ga bumbale wulu avik juŋava? Gotkik wulu a? Balañjikik wulu a? Ben nunutuk sivitve.”

³¹ De, valan busuak kavik sivit piyeve, “Amban Got galavalen, wun kavik galavapa, ‘Ben aipandi ava yive suwi juŋave?’ ³² Kape amban balañju galavalen amba yakakai papa.” Valan yila balañju valaiyeve. Yila balañju wofopin kavik juŋaveve, katik Jonon Gotkik maŋgik malaŋmi sivitvale balañjik toneve wulun wulu vaŋu toneve.

³³ De, valan Jisasitik sivileve, “Ñen akonma.”

De, Jisasilin valatik sivileve, “Nin miñakavik wowakan- di ka sivitapayi, katik nunutuk sivitve masive ga pavale wulu.”

Jisasilin wain mandivale balamile wulu apikamule sivileve

(Matyu 21.33-46 na Luk 20.9-19)

12 De, Jisasilin kavila gasak aututuk apikamule wulu sivileve kavik, “Yetik avitin wain galavale muŋa mandiveve wokok yetik balamik. Balam gisikaiye pumbumbeve pumbum paveve. Mindimik mut anañ yowove wain mavi samba sisiwaŋgapale. Wun yetik wunambin vaŋile mfot giveve, balam jitvaŋgapale. Kavila wulu wofop pavevekandi yila balañjutuk valambeve katik balam. Wain mavi vewi balawakandi valan wovetik yila masapa. Kavik pavevekandi woven ganaiŋgatik nime toneve.

² De, wain mavi lojevendi wokok luasamban balañjik apisukuve ga nimeve kavila balamik tonmale balañjutuk, yila mavi ga yivaŋga pave. ³ Valan katik luasamban yive mfove paiyevékandi yataŋgin ga nimeve. ⁴ De, katik avit wokok yetik luasamban balañjik apisukuve ga nimeve, kape valan wunu yive mfove fopik paiyevékandi maiyakeve. ⁵ De, wun yetik miñakavik apisukuveve yika. Valan wunu matve ga siŋgineve. De, wun miñakavik yika yila apisukuve ga nimeve. Valan yila paiyeve, yila mat mat gaŋga siŋgineve. Kape, de, yila luasamban balañju miyakik.

⁶ Kape, de, katik gasak avitin yetik balañjik toneve, wokok ŋaikik fak, towok miliwale. De, pindaŋ wun wokok ŋaikik fak ga nimeve. Wun kavik galaveve, ‘Valan ŋaikik fak fonombapa.’

⁷ Kape kavila balamik toneve balañjun katik fak wulevekandi bivene bivenetik kavik sivit piyeve, ‘Katik fakin wokok waŋkik limbaŋik tonma. Kape, de, nime. Amban wunu matve ga siŋginapa. Wokok balam ambikik tonapa.’ ⁸ Kavik sivilevekandi valan wunu yive

mfove matve ga siŋginevekandi sisingin yukuakave balam kutuk."

⁹ Jisasilin katik wulu sivilevekandi yila wulu kavik sivileve, "Katik balam waŋin gitik wulu papa? Wun yika yinimama balamik tonmale balaŋju matve ga siŋginmanŋa pave. Ga siŋginme balawakandi balam masivapa yila balaŋjutuk.

¹⁰ Gotkik buk kumbaŋile wulu kavik moleve wulu ava wutve, a? Wun kavik tonma, "Katik mfot givale balaŋjun yakai yakai wutvale kape valambeve mindim, pindaŋ katik mindimin mfofile yakamitka mulavali vaŋ mindim toneve. ¹¹ Gasak Wakinin paveve. Ŋnen anafak vaŋ wuleve."

¹² De, kavila gasak autun juŋaveve Jisasilin kavila apikamule wulu bikik safumbatik mandive sivileve. Kapekandi valan Jisas wuwi mfovaŋga juŋaveve, kape mfakuŋgove balaŋju valaiveve. Kapekandi valambe ŋimeve.

Valan Jisas kombiiyeve takis Sisatik masivapati

(Matyu 22.15-22 na Luk 20.20-26)

¹³ De, kavila gasak wakundun Jisasitik yila *Farisitile** autundi yila *Herotkik** autu apisukeve ga ŋimeve Jisas apipilaivaŋga pave, kape wokok safutuk yila wulu mandive sivitvaŋga pave. ¹⁴ De, valan wunutuk ŋime sivileve, "Watpalaŋ, ŋen kavik juŋava, din balaŋjik anafak. Din balaŋju wofop miŋakavik fofonomba. Din yetiktik yakatik ka gavi. Din yetiktik anafak ka gavi. Din balaŋju wofop miliwa. Kape din Gotkik wulu vaŋu mfititiwi sivitva. *Gotin Masiveve Gonguaŋmali Fulakin** galavala amban Sisa galavale Romile juwutkasatik takis masapala, kayi, a? Masapati, kaviati?"

¹⁵ Kape Jisasilin bikik matikambaiveve wulu wule gaveve, "Ben aipandi ŋunu muwi? Naikik va tonmaŋgale moni malaŋmi, ŋin wulapa." ¹⁶ De, malaŋjevendi wun vala kombiiyeve, "Katik makindi katik wuŋin nanikik?"

De, valan wunutuk galaveve, "Sisakik."

¹⁷ Kape, de, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Sisakik lua wovenetik masive, Sisaritik. Miŋakavik Gotkik lua wovenetik masive, Gotok."

Kape, de, valan wokok maŋgik biiyevekandi pikiliyeve.

Satyusitile balaŋjun

siŋgin siŋgin kambewale wulu Jisasitik kombiiyeve

(Matyu 22.23-33 na Luk 20.27-40)

¹⁸ Satyusitile balaŋjun galaveve siŋginmale balaŋjun yika ka kambekapayi. De, yila Satyusitile balaŋjun Jisasitik yinimevekandi kavik kombiiyeve, ¹⁹ "Watpalaŋ,

† Kavila Farisitile autun kavila Herotkik autu towok gilipeve. Miyakavik kavila Herotkik autun kavila Farisitile autu towok gilipeve. Kape vala wofopin Jisas gilipeve, towok vaŋ. Kapekandi valan mfakuŋgumi yila wulu wunutuk muwi kombiiyeve. Kavik juŋaveve, wun Sisatik masivapa galavalen, kavila Farisitile autun yila wulu wokok safutuk mandive sivilapa. Kape Sisatik masivandu galavalen kavila Herotkik autun yila wulu wokok safutuk mandive sivilapa.

*Mosesilin** buk kumbaŋik anaŋ anaŋ ambakik wuŋgasutuk kavik moleve, yetik balaŋjikin siŋginmanŋa pave, kapekandi wokok me kavik valambe siŋginma, kape faklia miŋakik, wokok wufakalin katik me yika yivapa wokok wuŋgiakik faklia malaŋmanŋa katik mendi.

²⁰ De, ŋaikik avitkik 7 fu toneve. Katik balisikik fakin me yiveve. Kape faklia miŋakik me valambe siŋgineve.

²¹ De, wokok gambaŋ mfovale wufakalin katik me yiveve, kape wun katik me faklia miŋakik yika valambe siŋgineve. Kape alilangikin miŋakavik paveve wakan, wun. ²² De, vala 7 wofopin miŋakavik paveve, katik me faklia miŋakik valambe siŋginmisakave. Kape pindaŋ katik melin wakan siŋgineve. ²³ Balaŋju kambewisakile vandi, kavila 7 balaŋjun kambewakandi, katik me nan yivapa? Valan 7 autun wofopin yiveve me katik."

²⁴ De, Jisasilin valatik kavik sivileve, "Ben Gotkik buk kumbaŋile wulu mamaŋgova. Miŋakavik ben Gotkik pitik mamaŋgovakandi yakai yakai sivitva. ²⁵ Siŋginmale balaŋjun kambewale vandi, valan yika meandu ka yivapayi, meandun malata ka yivapayi. Valan wunambinile luasamban sululungo miŋakavik tonapa.

²⁶ Kape katik siŋginmale balaŋjun kambewale wulu, sivilapa, ŋin. Ben katik sa muŋ wuŋmale minile wulu Mosesilin moleve buk kumbaŋik ava wuleka? Gotin kaukatik Mosesitik kavik galaveve, 'Ŋin Aprahamkik Got, ŋin Aisikik Got, ŋin Jekopkik Got.' ²⁷ Wun siŋginmale balaŋjukok Got gaveka. Wun watik tonmale balaŋjukok. Ben towok mamaŋgova."

Jisasilin Gotin Masiveve Gonguaŋmali Wulu ala wulu gasak wulu galaveve

(Matyu 22.34-40 na Luk 10.25-28)

²⁸ Yetik *Gotkik Wulu Kumbaŋne Balaŋjikin** ŋime biiyeve valan sivit piiyeve wulu. Wun biiyeve Jisasilin waingeve sivileve, kapekandi kavik kombiiyeve, "*Gotin Masiveve Gonguaŋmali Wulu** wofopile, ala wulun tonma gasak vaŋ?"

²⁹ De, Jisasilin kavik galaveve, "Katik gasak wulu vaŋin kavik tonma, 'Israeltile balaŋju, ben biiye! Ambikik Gasak Wakinin, Got, wun wusuak ŋaikik Gasak Wakin tonma. ³⁰ Din dakik Gasak Wakin, Got towok miliwi, dakik kumbaŋ wofopti, dakik sulak wofopti, dakik juŋjuŋama wofopti, dakik pitik wofopti.' ³¹ Katik yetik gasak vaŋ Gotin Masiveve Gonguaŋmali Fulakin kavik tonma, 'Aŋgila aŋgila balaŋju wofop miliwi din daven miliwale daŋdi.' Kavila wulu alawiŋiŋ busuak ŋaikik tonma gasak vaŋ."

³² Katik Gotkik Wulu Kumbaŋne Balaŋjikin kavik galaveve, "Wulu vaŋu, Watpalaŋ. Din waingeve galava, Got, wun wusuak ŋaikik tonma. Yetikin miyakik.

³³ Wunu towok miliwale fulak, dakik kumbaŋ wofopti, dakik juŋjuŋama wofopti, dakik pitik wofopti, kape

†† Bikik fulakin kavik toneve, wuŋgiakin valambe siŋginmandi wufakalin wokok me yiva. Wokok wuŋgiakik faklia mfasalavapa. Kavila faklian wokok wuŋgiakik limbaŋjik tonapa. ‡ Aprahamdi Aisiki Jekopin Jutatile balaŋjukok anaŋ anaŋ toneve wuŋgasu.

miñakavik angila angila balañju wofop miliwale fulak din davene miliwale danđi, kavila wulun yila wulu wofop matikakaliwa. Jakali malañmi minik wofop apikuwakandi kukuñme masivandi yila wunutuk masivanga pale lua, kavila wunutuk masivale wulu wofopin gasak gaveka.” †

³⁴ De, Jisasilin wokok wulu waingewe biyevokandi galaveve wunutuk, “Din vevekave ñima Got lolomik tonmanga.” De, yila balañjun Jisas yila wulu kombiiyulu veven junaveve.

**Jisasilin yila Gotkik Balañju
Yika Yivanga pale Balañjikik wulu galaveve**
(Matyu 22.41-46 na Luk 20.41-44)

³⁵ Jisasilin *Gasak Wam** mfawoñove pumbumik tonme mfititiwi sivileve. Wokok yila wulu kavik galaveve, “*Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun** aipandi galava Krai, katik Gotkik Balañju Yika Yivanga pale Balañjikin, wun *Devitkik** afun tonapa? ³⁶ Gotkik Sulakin *Devitkik** juñjuna masive ga galaveve, kavik, ‘Gasak Wakinin ñakik Gasak Wakintik sivileve, “Ñakik mamatan kilikik yisiwi. Dutuk yakai yakai pavale balañju dakik gambiñgi lolomik ga tonmanga ñin.” ’ ††

³⁷ Jisasilin *Devitkik* anañ anañ galaveve wulu sivilevekandi kavik yika sivileve, “Devitin katik avit Gasak Wakin galava. Kape wokok afun avik tonma, yika?” De, kavila makolokeve balañju wusandanin Jisasikik mangik biyanga milikeve.

**Jisasilin valatik mfititiwi galaveve Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun
yakatik fulak paveve**

(Matyu 23.1-36 na Luk 11.37-54 na 20.45-47)

³⁸ Jisasilin valatik mfititiwi kavik galaveve, “Ben waingewe kavila *Gotkik Wulu Kumbangikik Balañju**. Valan bikik papaikasak watanu kiliwakandi mfanatik makañima, yila balañjun vala ga akitvanga. ³⁹ Valan wakundukok tikumutuk yisiwanga towok miliwa Sa Wamile. Miñakavik balañju makolowale jeñjek jivanga pava, valan gasak autukok anafak mitik yisiwanga miliwa. ⁴⁰ Valan ñikiak meandukok mfututile lua malañ malañ jivakandi wulu wusandan mumuk kukuñma. Gotin bikik safumbatik gasak wulu vanu mandive yakai yakai vanu papa.”

Dikiak melin moni Gotik masiveve
(Luk 21.1-4)

⁴¹ De, yivit Jisasilin moni masiveve mit balangonjo jitle yisiwi toneve. Wun wulevekatik yila balañjun mfakunğumi moni masiveve. Moni gasakamanan tonmale balañjun gasakamanan moni suwove. ⁴² De, yetik

† *Gotin Anañ Masiveve Gonğuanjali Fulakin kavik toneve, yila jakali malñmi yetik mambatik mandiveve mindi apikuwi ga wunmanga. Yila lua miyakavik. Valan kavik paveve Gotik kukuñmanga. Kavila wulu wulanğa Wok Pris wulumfu. †† Katik wulu kavik tonma, Gotin vala yakai yakai vanu ga tonapa.*

samban dikiak melin ñime suwove alawiñ sa moni. Kavila alawiñ mfakunğovendi ambikik ñaikik sa maniligo toneve.

⁴³ De, Jisasilin wokok gunğunda ga yinime galaveve, “Ñin wulu vanu betik sivitva, katik samban dikiak melin masivale monin angala gasakamanan moni masivale balañjukok moni matikakaliwa. ⁴⁴ Valan gasakamanan monitile yila suwa, kape wun sambanma tonma. Wun wokok jeñjek wusuwanga pale moni wofop masiva.”

**Jisasilin galaveve yila balañjun
Gasak Wam piliñmi diwi yukowapa**
(Matyu 24.1-2 na Luk 21.5-6)

13 De, Jisasilin *Gasak Wam** mfawoñove pumbumi salave ñimevekatik wokok yetik gunğunin wunutuk sivileve, “Watpalañ, wutve. Kavila mfot givale mindimun mulavali vanu. Kavila mfutun mulavali vanu.” †

² De, Jisasilin wunutuk galaveve, “Din kavila sosowe mfutu wutvala? Ñin wulu vanu sivitva, yetik mindimin yetik mindimik ka tonapayi. Yila balañjun wofop apifungaimapa.”

**Jisasilin galaveve
yila yaka wulu wusandan apisalavapa**
(Matyu 24.3-14 na Luk 21.7-19)

³ De, Jisasilin wokok gunğundandi Oliv galavale lamik ñimeve. Ñimevekandi wun wusuak yisi toneve, katik Gasak Wam yakatile kambilim angindanjik. De, Pitandi Jemsindi Jonindi Andrulun, valan ñaikik wunutuk yinime kavik kombiiyeve, ⁴ “Din ñetik galave, ata vandi kavila wulu salave ñimama? Kavila wulu wofopin yinimanga pale vandi, ñen gitik we wulapa ga junvanga pale wandefaka?”

⁵ De, Jisasilin valatik galaveve, “Ben waingewe. Yila balañjun be muwapa, kape biyandu. ⁶ Balañju gasakamananin ñakik wunđi yinji yinji galavapa, ‘Ñunu katik balañjik.’ De, yila balañju wusandanin biyapa bikik muwale wulu.

⁷ Ben min ñiliwale sawavi biyapa, yila vevekatile, yila ganaingatile, kape bikik kumbangin kambewandu. Kavila wulun yinimama, kape katik pindañile ñaikik valin kaiymfutuk. ⁸ Yetik balañile balañjun yetik balañile balañjundi min ñiliwapandi yetik juwutkasakik lomnin yetik juwutkasakik lomni min ñiliwapa. Mandikin ñimama mita mitatik. Yila mitan jeñjek biñapa. Kavila wulun fofop fopile melin fak matilapitvileliango tonapa.”

⁹ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Ben waingewe. Valan bikik safumbatik yila wulu mandive sivilapa bikik gasak wakundutuk. Valan be paiyapa bikik *Sa Wumbi** kumbangitik. Ben bikik gasak wakundukok gasakti juwutkasakik makitik sambilapa, ñakik ñin pavale wulu sivitvanga valatik. ¹⁰ Kape wandefaka ñakik balañjun ñakik wulu anafu mita mi-

‡ *Bikik Gasak Wamin mundumundi giveve mfot. Bikik mfutun wusandan kavik giveve.*

tatile balañju wofoptik sivilapa. ¹¹ Kape, de, kavila valan be wuwi kotik malañmale vandi, ben bikik sivitvanngapale wulu veven junavandu. Gotin yila wulu mas-apa betik. Ben katik wun masivale wulu sivitvumfu. Ben bisuak ka sivilapayi. *Gotkik Sulakin** beti sivilapa.

¹² Wunggiakin wokok wufaka masivapa, yila balañjutuk ga matve ga singinmannga. Yetik wañin wokok fak miñakavik. Yila fun bikik womendi wañ masivapa yila balañjutuk ga matve ga singinmannga. ¹³ Yila balañju wofopin bikik nunu miliwale fulak wulapa, kapekandi valan be towok gilipapa. Kape yila ditikpat kumbangikik balañjun apinngilipe nunu vañjenmale, kapekandi nunu ka valambapayi, ñin kavila balañju yivapa."

Yila yaka wulu apisalavapa

(Matyu 24.15-28 na Luk 21.20-24)

¹⁴ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, "Ben wutvakandi yetik yakai yakai vañ kakambale wosen yetik kakambale anafak luakik mitik tonmingi ben kasik wulu wutvale balañjun waingewe junave, Jutatik tonmale balañjun, ben lambitik mitvumfu. ¹⁵ Yila mfot wunambini † yisi tonmale balañjun, valan mfot kumban bindexaka bumble lovandu, lua yivañga. ¹⁶ Yetik mitik tonmale balañjikin wokok mfotok yika ñimandu, wokok yetik watañ yivañga. ¹⁷ Fawandu tonmale meandundi fakliatik milu ga jivale meandun yakai yakai tonapa katik vandi. ¹⁸ Ben Got kukuñme, katik wulun malin ñimbale alolowale giñatundi yinmandu. ††

¹⁹ Kavila valundi balañjun yakai yakai vañ tonapa. Kavila ñin galavale yaka valun anañ Gotin lua wofop pavevendi pindañile yaka valu wofop matikakalekapa. Kavila valu pindañ balañjun yika miñakavik yakai yakai vañ ka tonapayi. ²⁰ De, Gotin kavila valu kakaika ga tonmalen balañjun wofopin singinapa, kape Wun wokok wukuangeve balañju balambanmakandi kavila valu patka ga tonapa.

²¹ Yila balañjun betik sivitvingi, '*Krais** kasik,' ben biyandu. Valan sivitvingi 'Wun añgatik' ben biyandu. ²² Yila muwale balañjun yinime muwi galavapa kavik, 'Nunu Krais.' Yilan muwi galavapa, 'Nunu yetik Gotkik manngik malañmi sivitvale balañjik.' Valan yila gasak pitikie wulu papa, dañgi dañgindi. Kape valan balawalen, valan Gotin wukuangeve balañju muwapa. ²³ Kape ben waingewe! Njin fofop kavila pindañ pavapile wulu wofop galava."

Balañjikik Fakin yika yinimama

(Matyu 24.29-31 na Luk 21.25-28)

²⁴ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, "Kavila yakai yakai valu balawakandi, kavila

† *Bikik mitin malin foivale mit gaveki, kapekandi bikik mfutun yetik luapakinggo tonmale ñisem mfot wunambiñik toneve.* †† *Bikik mitin ñaikik yia ñaikik yia malin ñimbale alolowale giñatu toneve. Kavila giñatun Septemba kambekevendi Mas valambeve.*

pindañ valundi valin wukaninggo tonapandi giñatin ka apakowapayi. ²⁵ Katik vandi juñjanan fiingga valambe kumuwapa, kape yila fiinggatele gasak pitikie luan pipiwapa wakan. ²⁶ De, kavik pavindi valan wulapa, *Balañjikik Fakin** yinimama yañgimdi. Wun gasak pasalakasak pitikti gasak valiñgo apikowi yinimama. ²⁷ Yinimakandi wun wokok Gotkik luasamban sulu api-sukuvapa wokok wukuangeve balañju wofop yivañga mita mitatile. Yetik mit ka valambapayi."

Fik galavale muñ apikamule sivileve wulu junave

(Matyu 24.32-35 na Luk 21.29-33)

²⁸ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, "Ben fik galavale muñ wutve, wokok mfititiwale wulu biye. Wokok gun manambikik kapekandi fofowa, de, ben junava vanñevalin kiva. ²⁹ Miñakavik, ben ñin anañ galavale wulu atavandi wutvalen junamfu, *Balañjikik Fakin** vevekatik tonma. Wun mfotok lovanngapale mai vañgikik tonma.

³⁰ Njin wulu vañu betik sivitva, kamfu tonmale balañjun kasik ñin galavale wulu yinimangapale vandi, valan yilan wandefaka ka singinapayi. ³¹ Fiingandi mañjikalin yetik vandi ka tonapayi, kape ñaikik wulun towok tonñimama."

Goton wun wusuak ñaikik junava kavila wulukok va

(Matyu 24.36-44)

³² Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, "Kavila wulun yinimangapale va balañjun wofopin akonma. Watvit yinimamati, mfunum yinimamati wukan yinimamati. Miñakavik akonma, balañjun wofopin. Gotkik luasamban sulun miñakavik akonma. Gotkik fakin wakan miñakavik akonma. Got Wañin wovon wusuak ñaikik katik va junava.

³³ Kape ben waingewe! Jiñjit tonme! Ben akonma, mi-vandi yinimama. ³⁴ Wun kavikinggo tonma. Yetik avitin wokok mfot valambañga junaveve, kapekandi wokok luasamban balañju ga yinimevekandi galaveve valan ñaikik ñaikik yila wulu pavañga. Wun katik mfotok lovanngapale mai wasalomale balañjiktik wasalomi tonmannga galaveve. ³⁵ Miyakavik ben wasalomi! Ben akonma, mfot wañin mi-vandi yinimama, mfunumiti, wukaniti, moañin galavale paleti, watvititi. ³⁶ Wun afindafinda yinime du ñembakatik ñime wutvalen, katik yakatik. ³⁷ Betik sivitvale manngik miñakavik ñin balañju wofoptik sivitva, wasalomi!"

Wakundun Jisas ga singinmannga junaveve

(Matyu 26.1-5 na Luk 22.1-2 na Jon 11.45-53)

14 De, katik gasak gonnguanmali jeñjek jivale valun luañjek tonapa. Fofop tonmale valin kavik toneve, Jutatile balañjun yila sipsip fu jiveve, Gotin vala anañ *Makatve Ga Toneve Vandi** ga junavanngapale.

‡ *Bikik muña ñaikik ñaikik yia daña wofop amu amu biliñeve, bikik alolowale giñatundi. Pindañ, vanñevalin yikik kivañga pave, de, pambi yika takevekandi fofokeve.*

Yetik jeñjekin kavik toneve, valan yis miñakik breta jiveve.

De, katik gonguanmali jeñjek jivali valin luañjek tona pa kamfu vandi angin takeve wulu sivit piyeve, kavila Gotkik *Gasak Wamile Gasak Wakundundi** kavila *Gotkik Wulu Kumbanjikik Balañjun**. Valan Jisas fombe wuwi matve ga siñginmanğa juñaveve. ² Kape valan kavik galaveve, "Jeñjek jivale mfa kumbañji pavadu. Yila balañjun min ñiliwandu."

Yetik melin anafak kosembiye manam Jisasikik fopik mfafilekove

(Matyu 26.6-13 na Jon 12.1-8)

³ De, Jisasilin Betani watikile mfotok ñime loveve. Saimon, andivili mumuñgali safuye avitkik mfotok love yisiwove mambatik. De, yetik melin anafak mindim [†] avimbilim malañmi ñime loveve. Katik avimbilim kumbanjik anafak kosembiye manam suwove, gasak monikik. De, katik melin avimbilimkik fop mativakevekandi anafak kosembiye manam mfafilekeve Jisasikik fopik.

⁴ Kape yila balañjun bikik kumbanjik akalakevekandi fom sivileve. Valan kavik sivileve, "Wun gitik pañga pave yatañgin mfilewi katik manam?" ⁵ Wun katik manam monitik masivalen wun 300 valu tonapale moni yivapa, yatañgin tonmale mia balañjutuk masivañga."

⁶ Kape Jisasilin galaveve, "Wunu ga tonme! Ben gitik pañga sivitva wunutuk? Wun ñunutuk anafak pava.

⁷ Yatañgin tonmale mia balañjun bendi valu valu tonapa. Ben ativandi kavila anafak pavañga pavalen, pamfu. Kape ñin bendi valu valu ka tonapayi. ⁸ Katik melin wun pavapale we, de, wun pavale. Wun kasik manam ñunutuk mfafilewale ñakik safu bambave guamik ñimanğapale. ⁹ Ñin wulu vañu betik sivitva. Valan ñimale mañjikalik valan wulu anafu sivilimapa, katik melin pavale wulu wokok sivilapa wunu ga juña ñimanğa."

Jutasilin Jisas wokok mamatutuk masivañga galaveve

(Matyu 26.14-16 na Luk 22.3-6)

¹⁰ Kavila 12 guñgunda kumbanjik yetikin toneve. Wokok wuñ Jutas Iskariot. Wun kavila *Gasak Wamile Gasak Wakundutuk** ñime galaveve Jisas valatik kindiñmi suvañga. ¹¹ Valan wokok wulu biyevekandi vavalakeve. Kapekandi yila moni wunutuk masivañga galaveve. Kape, de, wun kindiñmi suvañgapale wulu juñambii juñambiyeve.

Jisasilin wokok guñgundandi gonguanmali jeñjek jiveve

(Matyu 26.17-25 na Luk 22.7-14 na 22.21-23 na Jon 13.21-30)

¹² De, katik *Yis Miñakik Bret Jivañgapale Gonguanmali Jeñjekik** fopile valin kamfu. Katik Got kukuñman-

[†] Katik mindimin Alapasta galavale mindim.

gapale yetik sipsip fakik biñpat matipitiwañgapale vandi, Jisasikik guñgundan wunutuk kavik galaveve, "Ñen atikatik ñimama jeñjekik lua wañgeve mandivañga yivit katik *Makatve Ga Tonmale Vakik** jeñjek jivañgapale."

¹³ De, Jisasilin guñgunda alawiñ apisukuve kavik galaveve, "Gia watikik dalañime apisalave. Apisalavandi yetik maname kuluwali afufulivi malañmale avitin ñimama betik. Wunu vañjenme ñimumfu. ¹⁴ Wun ñaikik mfotok lovapa. De, ben katik mfot wañtik kavik galavumfu, "Watpalañin kavik kombiia, "Ñakik mitin atik, kasik mfotile, katik *Makatve Ga Tonmale Vakik jeñjek jivañgapale mit. Ñin ñakik guñgundandi katik jeñjek jivapa.*" ¹⁵ De, wun betik akakalayapa yetik gasak wunambinik tonmale mit. Katik mitik luan bambave tonma. De, ben lovumfu jeñjek pavañgo."

¹⁶ De, kavila guñgundan ñime gia watikik apisalaveve. Valan wokok sivitvale wulu miñakavik wuleve. Kapekandi katik *Makatve Ga Tonmale Vakik lua paveve.*

¹⁷ De, valin mfañdimevendi Jisasilin wokok 12 guñgundandi yinimeve. ¹⁸ Valan jeñjek jive yisiwi tonevekatik Jisasilin kavik galaveve, "Ñin betik wulu vañu galava, katik bikik giñganile balañjikin ñunundi wakan jeñjek jiva. Wun ñunu kindiñmi suwapa mamatutuk kiliatik."

¹⁹ Valan kavik biyevekandi bikik kumbanjik gikilikeve. Kapekandi valan ñaikik ñaikikin wunu kombiyeve, "Din ñunu galavala?"

²⁰ Wun valatik kavik galaveve, "Wun bikik 12 guñgundakik giñganile yetikin. Wun ñunundi wakan bret anğatik kukuwi jiva. ²¹ *Balañjikik Fakin** Gotin anañ ga moleve wuluñgo miyakavik vañ siñginapa. Kape katik wunu mamatukok kiliatik kindiñmi masivale balañjik, wun yakai yakai vañ tonapa. Wokok womelin wunu ka kawulevekale, katik anafak."

Jisasilin bretandi wain manam wokok guñgundatik masiveve

(Matyu 26.26-30 na Luk 22.7-14 na 1 Korin 11.23-25)

²² De, Jisasilin wokok guñgundandi jeñjek jivevekatik, Jisasilin ñaikik bret yiveve. Yivevekandi Gotik akitve galaveve. Galavevekandi masiveve valatik. Wun valatik kavik galaveve, "Yive jive, katik ñakik safu." ²³ De, wun wain wombikasak yivevekandi Gotik yika akitve galavevekandi valatik masiveve. Masivevendi valan wofopin jiveve. ²⁴ Wun valatik kavik galaveve, "Katik ñakik ambala. Ñakik ambalandi Gotin wokok yila wulu sivitve timbapa. Ñakik ambala salavapa balañju wusandañ yika yivañgapale. ²⁵ Niñ wulu vañu betik galava, ñin wain wombikasak yika ka jivapayi. Gotkik watikik tonmakandi, de, katik vandi ñin yika anikik wain wombikasak jivapa."

²⁶ Valan Gotkik giñ silivevekandi, salave ñimeve katik Oliv galavale lamik.

Jisasilin galaveve wokok guṅgundan wunu valambapa

(Matyu 26.31-35 na Luk 22.31-34 na Jon 13.36-38)

²⁷ Jisasilin wokok guṅgundatik kavik galaveve, "Ben wofopin ṅunu mimiliwakandi valambapa. Gotkik janda kumbarṅik kavila wulu tonma, 'Nṅin sipsip fukok waṅ malapa, kapendi sipsip fun wolokuakik milapa.' ²⁸ Kape Gotin ṅunu yika ga kambekuakakandi, ṅin ṅandefaka ṅimama, Galilitik."

²⁹ Kape Pitalin wunutuk kavik galaveve, "Valan wofopin du mimiliwi valambalen, ṅin kayi waṅ! Ka valambapayi!"

³⁰ De, Jisasilin wunutuk kavik galaveve, "Nṅin wulu waṅu dutuk galava, kamfu wukan moaṅin alawiṅkik maṅṅik gaṅgalaka miṅakik, gaṅgalawavi alilam din ṅunu ṅaṅalambapa."

³¹ Kape Pitalin towok waṅ galaveve, "Nṅin dundi siṅṅi-napalen, du ka ṅaṅalambapayi. Kayi waṅ!" De, vala wofopin miṅakavik galaveve.

Jisasilin Getsemani galavale balami kukuṅeve

(Matyu 26.36-46 na Luk 22.39-46)

³² De, Jisasilin wokok guṅgundandi ṅimeve Getsemani galavale mitik. Nṅimevekandi wun wokok guṅgundatik galaveve, "Ben yisi tonme. Nṅin kukuṅapa."

³³ Wun Pitandi Jemsindi Jon yikafak ṅimileve. De, wokok kumbarṅin towok veven juṅavevekandi yakai yakai juṅaveve. ³⁴ Wun valatik galaveve, "Nakik kumbarṅin yefop yefop juṅava towok kalikviyi kapekandi siṅṅinmaṅga pava. Ben kaikatik mandivi." ³⁵ De, wun yikafak ṅimevekandi amandepewi fopti maṅṅikatik mandive kukuṅeve. Wun kavik kukuṅeve, "Din balawalen, kavila wulu ṅunutuk ga yiṅimandu." ³⁶ Wun kavik galaveve, "Apa, † Wawa. Din wulu wulu wofop pavaṅgale din pava. Kasik ṅunutuk wombikasak yive. †† Kape ṅakik juṅṅunamandi pavandu. Din papandaṅdi pave."

³⁷ Kukuṅevékandi wun kavila guṅgunda alilanguaṅtik yika ṅime wuleve. Valan ṅembeve. Kapendi wun galaveve Pitatik, "Saimon, din ṅembala? Din ṅasuak ṅasuak ka mandikviliapaya? ³⁸ Ben mandiki kukuṅime. Ben yaka wulutuk kumuwandu. Kumbarṅin anafak wulu pavaṅga miliwa, kape safulun pitikin miyakik."

³⁹ De, wun yika ṅime kukuṅeve. Nṅaikik daṅdi kukuṅeve, yika. ⁴⁰ Yika ṅimevekandi wokok guṅgundan kamfu ṅembevekatik wuleve. Bikik sipalan towok waṅ aluṅeve. Vala matikambekevendi yataṅṅin toneve. Valan gitik wulu sivilapa?

⁴¹ Jisasilin yika alilanguṅik ṅiṅawa kukuṅime yiṅimevekandi sivileve valatik, "Ben ṅembe golaṅṅanja-mala? De, balawa. Wutve. Kamfu kamfu Balaṅṅikik Fak kindiṅmi suwi masiva yaka wulu pavale balaṅṅukok kilatik. ⁴² Ben kambewi. Amban ṅimama. Wutve. Katik

ṅunu kindiṅmi suwi masivaṅgapale balaṅṅikṅin anaṅ yiṅimale."

Jutasilin Jisas wunu gilipeve wakundutuk masiveve

(Matyu 26.47-56 na Luk 22.47-53 na Jon 18.3-12)

⁴³ De, kepat. Wun kamfu sivilevekatik, Jutasilin yila autukok saiti yiṅimeve. Jutasilin Jisasikik 12 guṅgundatik yetik avit. Katik sasin kavik tonma, yila *Gasak Wamile Gasak Wakundutile** autundi yila *Gotkik Wulu Kumbarṅikik Balaṅṅjutile** autundi yila avitkasutile autun. Kavila autun tuaṅpindandi muṅfuṅa mfoveve kilatik. ⁴⁴ Katik valatik Jisas kindiṅmi suvaṅgapale avitin, wun kavila aututuk anaṅ kavik galaveve, "Ben wunu kavik wulumfu. Nṅin yetik balaṅṅik tafoloṅ jusuiviliapa. Wun katik avit. Ben wunu wuwi mfove waṅgeve malaṅimfu."

⁴⁵ De, yiṅimeve, kepat wun Jisasitik ṅime galaveve, "Watpalaṅ." Galavevekandi tafoloṅ jusuivileve. ⁴⁶ Kape, de, valan Jisas wuwi mfoveve.

⁴⁷ Kape, de, yetik Jisasindi toneve avitin wokok tuaṅṅin yive paiyeve katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakinkik gisamban. Gisambankik tuan matisetvileve.

⁴⁸ Kape, de, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Ben ṅunutuk yiṅimala tuaṅpindandi muṅfuṅandi? Ben fumafom balaṅṅik wuwaleṅgo ṅunu wuwaṅga pave ṅimala? ⁴⁹ Valu valu ṅin bendi Gasak Wam mfawoṅove pumbumik tonṅilali, Gotkik wulu mfititiwi sivitalli. Kape ben ṅunu ava wuwi. Kape Gotkik anaṅ moleve wulu ga pave." ⁵⁰ De, Jisasikik guṅgundan wofopin wunu valambe mileve.

⁵¹ De, yetik milikakin Jisas vaṅjeneve. Wun mia wataṅ ṅaikik kilikeve, wokok safutuk. Valan wunu wokok wuwove. ⁵² Kape wun wataṅ valambe miṅa muti mileve.

Valan Jisasikik safutuk wulu mandive sivileve

(Matyu 26.57-68 na Luk 22.54-55 na 22.63-71 na Jon 18.13-14 na 18.19-24)

⁵³ De, kavila wakundukik autun Jisas malaṅeve *Gasak Wamile Gasak Gia Wakintik**. Kavila yila *Gasak Wamile Gasak Wakundundi** Avitkasundi *Gotkik Wulu Kumbarṅikik Balaṅṅjun** wofopin wakan mfakuṅguṅove.

⁵⁴ Kape, de, Pitalin vaṅjene ṅimeve. Ganaiṅ ganaiṅ ṅimeve, wun. Wun katik Gasak Gia Wakinkik pumbum kumbarṅ givive mfoṅkik pumbumik loveve. Wun kavila matamatundi wakan yisiwi min paṅ toneve.

⁵⁵ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundundi kavila mfakuṅguṅove balaṅju wofopin yila wulu Jisasikik safutuk mandive ta sivit piyeve Jisas matve ga siṅṅinmaṅga pave. ⁵⁶ Autun wusandaṅin muwale wulu mandive sivileve wokok safutuk, kape valan wusa wulu wusa wulu sivileve. ⁵⁷ De, yila sambitve muwale wulu mandive sivileve wokok safutuk. Valan kavik sivileve, ⁵⁸ "Nṅen kavik biyeve wun kavik galaveve, 'Nṅin kasik kiliandi givive *Gasak Wam** mfafuṅgoṅakandi valu

† Valan bikik balaṅdi Wawa galavale wulu. †† Apikamule wulu katik.

‡ Bikik fulak, katik. Valan yetik balaṅṅik wulevekandi kilik ava tuwi. Kayi. Valan tafoloṅ jusuivileve.

alilam yetik yika giviliapa. Katik Gasak Wamin kiliandi givale wam gaveka.' " 59 Kape valan wusa wulu wusa wulu sivileve.

60 Kape, de, katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin, wun vala gijanganik sambitve kombiyeve, Jisasitik, "Valan dutuk mandive sivitvale wulu sivitvulu aipava?"

61 Kape Jisasilin akolet toneve. Wun yila wulu ava galave.

Kape katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin yika kombiyeve, "Du Kraiss, a? † Nen Akitvale Gotkik fakin du, a?"

62 De, Jisasilin kavik galaveve, "Nunu kasik. Yetik vandi ben Balañjikik Fak Gasak Pitikie Gotkik mamatanj kilikik †† yisiwi tonmakatik wulapa. De, yika wulapa Wunambinile yangimdi yimbumbamava."

63 De, katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakinin wun woven wokok watanj mfamimilevekandi ‡ galaveve, "Yila wulu wokok safutuk aipandi mandive sivitva? 64 Ben biyale wun wovenetik Gotongo galavala wun! Ben avik junjava? Amban avik papa?"

Valan wofopin wunu wulukok galaveve kapekandi ga singinmanja galaveve. 65 De, yila wunutuk susupi tuleve. Yilan wokok maki folevekandi paiyevekandi galaveve, "Din galave, du nan paiya." De, kavila matamatun wunu yive paiyeve.

Pitalin Jisas muwi apikonove

(Matyu 26.69-75 na Luk 22.56-62 na Jon 18.15-18 na 18.25-27)

66-67 De, Pitalin pumbum kumbanjik giveve mfofile pumbum kumbanjik min panj toneve. *Gasak Wamile Gasak Gia Wakinkik** luasamban melin wunu njime wule gaveve, "Din wakan toneve, katik Nasaretile balañjik, Jisasindi."

68 Kape Pitalin kavik galaveve, "Nunu kayi. Njin din sivitvale wulu akonjma." De, wun salaveve pumbumile maikik mangik vevekatik njime sambitve toneve.

69 De, katik melin wunu yika wule vevekatik tonmale balañjutuk galaveve, "Kavila autukok sasile yetikin kasik." 70 Kape Pitalin apikonove.

De, pindanj kavila vevekatik tonmale balañjun yika wakan galaveve, "Wulu vanj, kavila autukok sasile yetik wakan, du. Din Galilitile."

71 De, Pitalin galaveve, "Muwalen Got njunu yakai yakai pave! Gotin junjava, njin wulu vanju sivitva! Ka muwu! Njin katik balañjik akonjma ben galavale!"

72 Kavik njanlambe kungulinguakavevekandi, de, kepat katik moanin alawiñkik mangik galaveve. De, Pitalin junjavileve Jisasilin anañ sivileve wulu, "Kamfu wukan moanin alawiñkik mangik galaka miñakik ganjalawavi alilam din njunu njanlambapa." De, wun veven junjavevekandi yekeve.

† Gotin anañ galaveve yetik balañjikin yinjimama. Wun Gotkik balañju yika yivangapale balañjik tonapa. Valan katik balañjik Kraiss galava. †† Bikik fulak katik, mamatanj kilikin fononombale mit.

‡ Bikik fulak kavik toneve, bikik kumbangin yakakai kambekevendi valan bivene bikik watanju mfisikeve.

Valan Jisas Pailatik malañjeve

(Matyu 27.1-2 na 27.11-14 na Luk 23.1-5 na Jon 18.28-38)

15 De, Jutatile balañjun yetik gasak wulu sivit pijañgapale mfa toneve. Kavila mfatile balañjun kavik toneve, *Gasak Wamile Gasak Wakundundi** yila avitkasundi *Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjundi** yila gasak wakundu. De, kavila mfatile balañju wofopin watvit vanj mfakungumi Jisasikik safutuk mandivale wulu sivit piyeve. Kapekandi Jisas kiliwi ga njime *Pailatik** masiveve.

2 De, Pailatin wunu kombiyeve, "Din Judatile balañjukok juwutkasak, a?"

Jisasilin wunutuk kavik galaveve, "Din dasuak galava kavik."

3 De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun wulu gasakamananj mandive sivileve wokok safutuk. 4 Kape, de, Pailatin wunutuk yika kavik kombiyeve, "Din aipindi wulu ka sivitvi? Din biya valan wulu gasakamananj mandive sivitva, dakik safutuk."

5 Kape Jisasilin yila wulu ava bala sivitve. Kapendi Pailatin ta junjaveve.

Pailatin Jisas ga singinmanja galaveve

(Matyu 27.15-26 na Luk 23.13-25 na Jon 18.38 na 19.16)

6 De, *Pailatin** ñaikik yia ñaikik yia bikik *Makatve Ga Toneve** jeñjek jiveve gonjuañmali valutile yetik ñaikik vandi muñjimik lovale yetik balañjik valatik ga salaveve. Valan yetik balañjikik wun mfapekevekandi galaveve, "Dakik weka. Katik balañjik ga salave." Kapekandi Pailatin katik balañjik ga salaveve.

7 De, Barapas galavale avitin muñjim kumbanjik toneve wokok sasile yila autundi. Valan Romile gavman gilipevekandi valambañga min ta njilikeve. Wun min njilivovekatik yila balañju matve ga singineve.

8 De, balañjukok gumin Pailatik njime wokok anañ paveve fulak valatik pavañga yika galaveve. 9 Kape, de, Pailatin sivileve, "Katik Jutatile Balañjukok Juwutkasak ga salavapala, betik?" 10 Pailatin kavik junjaveve, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun mfamuñjiwi †† kapekandi Jisas wunutuk malañmi masiveve.

11 Kape kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun mfakungumi toneve mfani sivileve Barapas valatik ga salavañga pave.

12 De, Pailatin yika galaveve valatik, "Njin avik pavapa, katik ben Jutatile Juwutkasak galavale avitik?"

13 Kape valan yika towok sivileve, "Wunu apivitipe matve dingguakumfu mamatawi muñjik!"

14 De, Pailatin kombiyeve, "Aipandi? Wun gitik yika wulu pavandi amban wunu matvaga?"

Kape valan yikali yikali towok sivileve, "Wunu apivitipe matve dingguakumfu mamatawi muñjik!"

15 De, Pailatin bikik kumbañgi ga mfilijiwikañga pave masiveve Barapas valatik. Kavik pavevekandi

†† Valan gasak tonmanja milikeve, kape yila balañjun Jisasitik gasak galaveve.

Jisas towok yakakai ga paiyevékandi matamatutuk masiveve wunu mamatawi munjik apivítipe matve dinguakanga pave.

Kavila matamatun Jisas maiyakeve

(Matyu 27.27-31 na Jon 19.2-3)

¹⁶ De, kavila matamatun Jisas malañeve bikik gavman mfofile pumbum kumbañik. † Malañevékandi bikik yila matamatu wofop ga yinimanga galaveve. ¹⁷ De, yinimevékandi valan kavik muwi apipilaive fonombeve, valan tilin watañ ga kuwove Jisasitik. Kape valan yetik yisakik wulakindi wonj wonjove Juwutkasakik muwakinj ambandave Jisasikik fopik apikuwove. ¹⁸ Pavevékandi wunu maiyawí akitve galaveve, "Yakamitka avit! Jutatile Juwutkasak! Yinim-bala?" ¹⁹ De, valan munjpati fopik pai paiyeve. Yilan susupi tuleve wunutuk. Yilan vandamfundu mandive wunu akileve. ²⁰ Maiyawí balakevékandi tokoiyeve tilin watañ wunutile. De, wovenekekik watañu ga kuwove yika. Ga kuwi balakevékandi malañeve wunu mamatawi munjik apivítipe matve dinguakanga pave.

Valan Jisas apivítipe matve dinguakave

(Matyu 27.32-44 na Luk 23.26-43 na Jon 19.17-27)

²¹ Yetik Sairini galavale watikile Saimon galavale balañjikin, wokok fu alawiñ, Aleksandandi Lufus. Wun Jerusalemik apisalavañga ñimeve. Apisalave ñimevekatik yila matamatun wunu apisukuve ga afufilive malañeve Jisasikik mamatawi munj.

²² Valan Jisas Golkota galavale mitik malañeve. Ambikik balañdi katik wun, Golkota, kavik galava, "kikiak fop." ²³ Valan waindi yetik myr galavale merasin balakandañmi suwove mañam ta masiveve. Wun ava jive. ²⁴ De, valan wunu apivítipe matve dinguakave mamatawi munjik, ga singinmanga pave. Apivítipe matve dinguakavekandi wokok valan anañ tokiyeve watañu yiveve. Valan busuak satu paveve kavila watañu yivañga.

²⁵ De, 9 klok watvit wunu apivítipe matve dinguakave. ²⁶ Valan wokok wunu ga singinmangapale wulu kavik moleve, "Jutatile balañjukok Juwutkasak." ²⁷⁻²⁸ De, valan fumafumu alawiñ wokok apivítipe matve dinguakave wunundi, mamatañik yetik, angatañik yetik.

²⁹ De, angapat kaipatik ñimale balañjun wutve gumon gumonme maiyakeve kavik, "Ayu, din katik *Gasak Wam** pilimakandi yika valu alilanguañdi giviliapale balañjik, ³⁰ din daven mayilave katik mamatawi munj valambe bumble!"

³¹ Kavila *Gotkik Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbañikik Balañjun**, valan busuak kavik galaveve, "Wun yila balañju yive sukvilleve, kape wun wovene avik papa? Ka balawi. ³² Wun *Krais**, Israeltile balañjukok juwutkasak tonmalen, mamatawi munj ga

† *Praetorium galavale pumbum.*

valambe bumble, kamfu kamfu. Kavik pavalen ñen wutve yive suwapa."

De, kavila wakan apivítipe matve dinguakave fuma-fumu balañju valan wakan wunu maiyakeve.

Jisasilin singineve

(Matyu 27.45-56 na Luk 23.44-49 na Jon 19.28-30)

³³ De, valin vavañ kalakevékandi valin mfatindimeve. Mita mita wofop mfatindimeve. De, valin 3 klok ton-evendi, yika apikowove. ³⁴ De, Jisasilin 3 klok vasisakti towok jonmi galaveve, "Eloi, Eloi, lama sapaktani?" Ambikik balañgi kavila wulu kavik galava "Ñakik Got, ñakik Got, ñunu aipandi mfalakaiva?"

³⁵ Jonovekandi yila vevekati sambitvale balañjun biye kavik galaveve, "Biye, *Elaija** jonma, wun." ³⁶ De, ñaikikin jañmi ñime, yetik spans wain suwove, guñi Jisasikik mamaliñik mandive ga jivañga paveve. Pavevékandi galaveve, "Jile, wutvañga. Elaijalin yinimamati wunu sepewañga."

³⁷ Kape Jisasilin yika towok jonovekandi singineve.

³⁸ De, katik *Gasak Wam** kumbañile papalai palaiyeve watañin wunambini jikviki bumbeve mañjikatik. Kapekandi dañgi alawiñ.

³⁹ De, Jisas vevekati toneve matamatkasakin Jisasikik singineve wulu wulevékandi, de, wun kavik galaveve, "Wulu vañu, wun Gotkik fak tonmale."

⁴⁰ De, yila meandun ganaingafak sambitve wuleve Bikik ginñanile yila aliluanñuñin kavik toneve, Malia alawiñin toneve, yetik Maktala galavale watikile, yetik Jemsindi Josepkik wome. Katik yetik melin Salome galava. ⁴¹ Valan Galiliti Jisas vañjenme matikokolekeve. Valan yila meandu wusandañdi Jerusalemik ñimeve wunundi.

Valan Jisas guamik mandiveve

(Matyu 27.57-61 na Luk 23.50-55 na Jon 19.38-42)

⁴² Katik *Yisi Tonimbale Valin** wulak tonapa. Kapekandi lua wofop pavañgapale valin kamfu. De, valin mfatindimanga pave. ⁴³ Kavik toneve, de, Josepin, wun Arimatea galavale watikile avit. Yila balañjun juñaveve wun anafa wakin toneve. Wun jinjit toneve balañju wofopin Got lolomik tonmale va. Kapekandi wun wokok kumbañ apitowi *Pailatik** ñimevékandi Jisas sisinñin kombiyeve, guamik mandivañga pave.

⁴⁴ De, Pailatin kavik biyeve Jisasilin anañ singinmale. Kapekandi wokok kumbañin kambekeve. De, matamatkasak ga yinime kavik kombiyeve "Jisasilin anañ singinmalea?" ⁴⁵ Pailatin matamatkasakik mangik biyevékandi, wun Josep apisukuve ga ñime yiveve Jisas sisinñin.

⁴⁶ Kapekandi Josepin kungum watañ wusukeve. Wusukevékandi Jisas sisinñin sepekvilevékandi watañdi mfolevékandi yetik yowove mindimfot guamik mandiveve. Kavik pavevékandi yetik gasak mindim kindinmi malañmi guamile mangik matikinjeve.

⁴⁷ De, Maria alawiñ, yetik Maktalatile, yetik Josepkik wome, valan katik mandiveveka wuleve.

Jisasilin yika kambekeve

(Matyu 28.1-8 na Luk 24.1-12 na Jon 20.1-10)

16 De, katik *Yisi Tonimbale Valin** balakevekandi, Malia alawiñiñ, yetikin Maktalatile, yetikin Jem-sikik wome, valandi katik yetik melin Salome, kavila meandu alilanguanjin Jisas sisingin mulumbangapale anafak kosimbiiye lua wusukeve. ¹² Kapekandi valin tiwi balakevendi katik wisile fopile vandi ^{††} valan guamik nimeve. ³ Valan busuak njindiñ njindiñ sivit nimeve kavik "Amba nan matikokolewi guam mangik matikiñeve mindim apikindiñapa?" ⁴ Katik mindimmin gasak varj toneve.

Sivilevekandi de, valan wuleve katik gasak mindim anañ apikindiñeve. ⁵ De, valan lovevekandi guam kumbanjik wuleve milikak. Wun mamatarj danjik yisiwi toneve. Wokok papaikasak watarjin kiliak. Kavik wulevekandi bikik kumbanjin towok kambekeve.

⁶ Katik milikakin valatik kavik galaveve, "Bikik kumbanjin towok kambewandu. Ben katik Nasaletile Jisas yinime mamfova. Wun katik valan anañ apivitiye matve diñguakave avit. Kape wun miñakik. Wun anañ kambewi njimale. Wutve, kasik mitin kasik valan wunu mandiveve. ⁷ Kape ben dalanime. Wokok gungundatik, Pita wokotok, valatik kavik galavumfu, 'Wun wandefaka Galilitik njima. Ben kaukatik wulapa.' Wun anañ betik miyakavik galaveve."

⁸ Kape, de, kavila meandun salave mileve guami. Bikik kumbanjin kambevekandi pipikeve. Kapekandi valan yila balañjutuk wulu ava sivitve. Towok valaiyeve.

(Makik wulun kavik balawa.

Kasik pindañile wulu yetik balañjikik.)

Maktalatile Malialin Jisas wuleve

(Matyu 28.9-10 na Jon 20.11-18)

⁹ Jisasilin katik wusile fopile vandi kambekeve, watvit varj. Wandefaka katik Maktala galavale watikile

† Valan mindim mfotonjo tonmale guam yowove, sisingin mandivarja. Yila anafak kosembiiye lua sisingin mulumbevekandi katik sisingin watarji miñileve. Kavik pavevekandi guamik mandivevekandi guamile mangik gasak mindimdi matikiñeve. †† Sandendi

Malialin wunu wuleve. Jisasilin anañ katik metile 7 sulak yakakale sañjanjeve. ¹⁰ Jisasindi nimeve balañjun bangaiviki yevekatik Malialin valatik nime galaveve. ¹¹ Malialin kavik galaveve, "Jisasilin yika alilekalak tonma! Njin wutva!" Kape valan ava biiye junjave.

Yila autu alawiñin Jisas wuleve masi

(Luk 24.13-35)

¹² De, pindañ yila autu alawiñiñ yetik watikik nime masi nimevekatik Jisas wuleve, kape wokok momolika wainjeve ava wutve. ¹³ Valan wokok gungundatik nime galaveve katik wulu, kape valan ava biiye.

Jisasilin wokok gungundatik bikik wulu pavañgapale wulu galaveve

(Matyu 28.16-20 na Luk 24.36-49 na Jon 20.19-23)

¹⁴ Pindañ wokok 11 gungundan jeñjek mfakungumi jivevekatik Jisasilin valatik yinimeve. Wun vavawa mandiiñinmi sivileve, valan wulu ava biiye, bikik kumbanjin apivitiye toneve, kapekandi Jisas yika wutve galaveve balañjukok manju ava biiye. ¹⁵ De, wun valatik kavik sivileve, "Ben wofopin kasik mañjikatik wolokuakik dalanimisaka ñakik wulu anafu sivitva sivango. ¹⁶ Wulu yive suwi, kape manjam bumbale balañju Gotin yika yivapa. Kape Gotkik wulu yive susuka miyakik balañju Gotin vala yakai yakai papa. Vala ka yivapayi. ¹⁷ Kavila Ga Junjavangapale Gotkik Pitikie Gasak Wulu nunu yive suwale balañjundi tonapa. Valan ñakik wunji yila sulak yakakale sañjanjapa. Valan yila kungum balañdi wulu sivilapa. ¹⁸ Valan gangaliñ maikasusu mfovapa. Valan yila gangaliñ manjam jivalen, yakakale ka tonapayi. Valan bikik kilia mamalikiye balañjutuk mandivindi kavila mamalikiye balañjun anafak tonapa."

Gotin Jisas malañkive Wunambinik

(Luk 24.50-53 na Aposel 1.9-11)

¹⁹ Jisasilin valatik wulu sivitve balakevendi Gotin wunu yive malañkiveve Hevenik. Jisasilin kaukatik Gotkik mamatarj kilikik yisikeve. ²⁰ De, valan mita mitatik nime Jisasikik sak sivileve. Gasak Wakinkik Sulakin wakan nimevekandi yila Ga Junjavangapale Gasak Pitikie Wulu paveve bikik wulundi.